RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 5.

Måndagen den 6 februari.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidna januari.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till bankoutskottet propositionerna:

angående pension å allmänna indragningsstaten åt musiksergeanten af första klassen vid Hallands regemente E. M. Qvarth;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förrådsarbetaren P. M. Jonsson;

angående pensioner å allmänna indragningsstaten åt förre fästningsbyggnadsarbetarna A. G. Eriksson och A. Isaksson;

angående understöd å allmänna indragningsstaten åt arbetsförmannen vid krigsskolan å Karlberg P. Lindberg; och

angående pension å allmänna indragningsstaten åt sergeanten af första klassen vid Skånska husarregementet N. A. Nilsson.

Till statsutskottet remitterades propositionerna:

angående beredande af ytterligare medel för utlåning från fonden för rederinäringens understödjande; och

angående rätt till ålderstillägg för aktuarien i statistiska centralbyrån, filosofie doktorn E. H. N. Arosenius.

Vidare öfverlämnades till bankoutskottet propositionen angående pension åt tillförordnade skrifbiträdet å generaltullstyrelsens kansli Emma Maria Schröder.

§ 3.

Härefter föredrogos hvar efter annan och hänvisades till behandling af tillfälligt utskott de på kammarens bord liggande motionerna, nr 272 af herr *Eriksson* i Grängesberg, nr 273 af herrar *Tynell* och *Rissén*, nr 274 af herr *Tynell* samt nr 275 af herr *Kobb* och friherre *Palmstierna*.

§ 4.

Afgåfvos följande nya motioner, nämligen af:

herr *Kronlund m. fl.*, nr 276, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om indragning af tjänster utaf högre grad vid statens järnvägar m. m.;

herr *Ericsson* i Ofvanmyra, nr 277, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om sättet för meddelande af fastställelse å jordafsöndringar m. m.;

herrar *Carlsson* i Malmberget och *Lundström*, nr 278, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående uppsättande af stängsel vid vissa delar af statsbanan Luleå—Gellivare;

herr *Widén*, nr 279, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om vården af rikets fornsaker;

herr *Mallmin*, nr 280, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om verkställande af en utredning angående åtgärder i syfte att befrämja landsbygdsbefolkningens kvarblifvande å landet m. m.;

herr *Persson* i Stockholm, nr 281, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om åstadkommande af en statistik öfver arbetares och deras vederlikars lefnadsomkostnader;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 282, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan planläggning af statens och kommunernas arbeten, att vid uppkommande allmännare arbetslöshet största möjliga antal arbetare må kunna beredas arbete;

herr *Åkerlund*, nr 283, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om kontroll å handeln med fondpapper;

herrar *Andersson* i Hägeråkra och *Carlsson* i Solberga, nr 284, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lindring i den vissa kronoarrendatorer åliggande skatteplikten;

herr *Lindhagen:*

nr 285, om skrifvelse till Kungl. Majt. angående åtgärder mot bruket af tobak m. m.;

nr 286, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa grundsatsers tillämpande af rikets ämbets- och tjänstemän i deras tjänsteutöfning;

nr 287, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelande af undervisning i social etik och rättskänsla vid utbildningen af befattningshafvare i rikets tjänst;

nr 288, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af bruket utaf paraduniform för civila ämbets- och tjänstemän; och

nr 289, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om med sjukvård sysselsatta kvinnors arbetsförhållanden m. m.;

herr *Kristensson m. fl.*, nr 290, om skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Riksdagen må lämnas tillfälle att i visst afseende yttra sig öfver ett väntadt förslag till ny instruktion för landshöfdingarna; samt

herr *Kjellberg:*

nr 291, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor; och

nr 292, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till vissa byggnadsföreningar på landsbygden.

Ifrågavarande motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial, nr 12, med anledning af remiss från Andra kammaren af en utaf herr J. Forssell väckt motion.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 7,23 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 8 februari.

Kl. 1,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 1 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förre vice korpralen J. A. A. Lindvall samt förre kronoarbetskarlarna C. G. Lundberg och J. A. Norlin;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt stallförmannen vid krigsskolan å Karlberg G. A. Karlsson; och

med förslag till lag om ideella föreningar, lag om ekonomiska föreningar samt lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

I enlighet med därom den 3 innevarande februari fattadt beslut skulle nu företagas val af tio ledamöter i hvart och ett af de fem tillfälliga utskott, kammaren beslutit tillsätta; och anställdes först val af ledamöter i första tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 95 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet,» 85 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 33 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen.»

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom	första	namn	herr *Hagström*,
»	andra	»	» *Cervin*,
»	tredje	»	» *Ahlfvengren*,
»	fjärde	»	» *Rehn* och
»	femte	»	» *Hagberg*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom	första	namn	herr *Johansson* i Mellbyn,
»	andra	»	» *Meurling*,
»	tredje	»	» *Berg* i Staby och
»	fjärde	»	» *Sandquist*.

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Waldén.*

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Hagström,*
» *Johansson* i Mellbyn,
» *Cervin,*
» *Meurling,*
» *Waldén,*
» *Ahlfvengren,*
» *Berg* i Staby,
» *Rehn,*
» *Sandquist* och
» *Hagberg.*

§ 4.

Härefter företogs val af ledamöter i andra tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 96 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 84 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 33 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen.»

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Thavenius,*
» andra » » *Carlson* i Herrljunga,
» tredje » » *Hellberg,*
» fjärde » » *Olausson* och
» femte » » *Tynell.*

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Mörtsell,*
» andra » » *Jönsson* i Slätåker,
» tredje » » *Larsson* i Bondarfve och
» fjärde » » *Gunnarsson.*

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen »utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Kropp.*

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Thavenius*,
» *Mörtsell*,
» *Carlson* i Herrljunga,
» *Jönsson* i Slätåker,
» *Kropp*,
» *Hellberg*,
» *Larsson* i Bondarfve,
» *Olausson*,
» *Gunnarsson* och
» *Tynell*.

§ 5.

Vidare företogs val af ledamöter i tredje tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 95 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 85 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 32 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen.»

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Fürst*,
» andra » » *Camitz*,
» tredje » » *Berglund*,
» fjärde » » *Bogren* och
» femte » » *Jönsson* i Refvinge.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarne upptogo samtliga

såsom första namn herr *Santesson*,
» andra » » *Räf*,
» tredje » friherre *Fleetwood* och
» fjärde » herr *Erlansson*.

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Söderberg* i Stockholm.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Fürst*,
» *Santesson*,
» *Camitz*,
» *Räf*,
» *Söderberg* i Stockholm,
» *Berglund*.
friherre *Fleetwood*,
herr *Bogren*,
» *Erlansson* och
» *Jönsson* i Refvinge.

§ 6.

Vid nu anställdt val af ledamöter i fjärde tillfälliga utskottet aflämnades 95 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 84 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 32 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen.»

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Otto*,
» andra » » *Andersson* i Stärte,
» tredje » » *Gibson*,
» fjärde » » *Jonsson* i Hå och
» femte » » *Stärner*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Fornander*,
» andra » » *Åkesson*,
» tredje » » *Olsson* i Kullenbergstorp och
» fjärde » » *Malmborg*

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn friherre *Palmstierna*.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Otto*,
» *Fornander*,
» *Andersson* i Stärte,
» *Åkesson*,
friherre *Palmstierna*,
herr *Gibson*,
» *Olsson* i Kullenbergstorp,
» *Jonsson* i Hå,
» *Malmborg* och
» *Stärner*.

§ 7.

Slutligen anställdes val af ledamöter i femte tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 96 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 80 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 31 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen».

Af de med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo 95 valsedlar

såsom första namn herr *Leander*,
» andra » » *Pålsson*,
» tredje » » *Lindgren* i Skog,
» fjärde » » *Ström* i Öfver Torneå och
» femte » » *Igel*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Svensson* i Betingetorp,
» andra » » *Lundgren* i Göteborg,
» tredje » » *Månsson* och
» fjärde » » *Canell*.

De med partibeteckningen »Scialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Lindley*.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Leander*,
» *Svensson* i Betingetorp,
» *Pålsson*,
» *Lundgren* i Göteborg,
» *Lindgren* i Skog,
» *Lindley*,
» *Månsson*,
» *Ström* i Öfver-Torneå,
» *Canell* och
» *Igel*.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående fem paragrafer omförmälda valen.

§ 9.

Under åberopande af i sådant afseende mellan herrar talmän träffad öfvenskommelse hemställde herr talmannen, det kammaren ville besluta att lördagen den 11 innevarande februari företaga val af tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare äfvensom sex suppleanter för dessa valmän; och biföll kammaren nämnda hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogos hvar efter annan de på kammarens bord hvilande motionerna; och hänvisades därvid

herr *Kronlunds m. fl.* motion, nr 276, till tillfälligt utskott; och herr *Ericssons* i Ofvanmyra motion, nr 277, likaledes till tillfälligt utskott.

Efter föredragning härpå af herrar *Carlssons* i Malmberget och *Lundströms* motion, nr 278, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående uppsättande af stängsel vid vissa delar af statsbanan Luleå—Gellivare, begärdes ordet af

Herr *Carlsson* i Malmberget, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller å egna och min medmotionärs vägnar att få återtaga vår nu föreliggande motion.

Denna begäran bifölls af kammaren.

Vidare hänvisades till behandling af tillfälligt utskott motionerna, nr 279 af herr *Widén*, nr 280 af herr *Mallmin*, nr 281 af herr *Persson* i Stockholm, nr 282 af herr *Persson* i Stockholm *m. fl.* och nr 283 af herr *Åkerlund*.

Härefter föredrogs herrar *Anderssons* i Hägelåkra och *Carlssons* i Solberga motion, nr 284, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lindring i den vissa kronoarrendatorer åliggande skatteplikten; och lämnades därvid på begäran ordet till

Herr *Andersson* i Hägelåkra, som anförde: Herr talman! Jag ber å egna och min medmotionärs vägnar att få återtaga vår motion nr 284.

Ifrågavarande anhållan blef af kammaren bifallen.

Till tillfälligt utskott öfverlämnades ytterligare herr *Lindhagens* motioner nr 285—289, herr *Kristenssons m. fl.* motion nr 290 och herr *Kjellbergs* motion nr 291.

Sedan herr *Kjellbergs* motion, nr 292, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till vissa byggnadsföreningar på landsbygden härpå föredragits, begärdes ordet af

Herr Kjellberg som yttrade: Herr talman! Då jag förnummit, att herr talmannen är af den uppfattningen, att min nu föreliggande motion nr 292 är af natur att böra hänvisas till ständigt utskott, anhåller jag om kammarens tillstånd att få återtaga densamma.

Denna herr Kjellbergs anhållan bifölls af kammaren.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets memorial n:r 12, med anledning af remiss från Andra kammaren af en utaf herr J. Forssell väckt motion.

Med bifall till utskottets hemställan beslöt kammaren remittera ifrågavarande motion till jordbruksutskottet.

§ 12.

Herr talmannen tillkännagaf, att han låtit uppgöra förslag till fördelning af de motioner, som hänvisats till behandling af tillfälligt utskott; och var detta förslag, som nu upplästes, så lydande:

Förslag till fördelning af de 50 inom Andra kammaren väckta motioner, hvilka blifvit hänvisade till behandling af tillfälligt utskott.

Till behandling af *första tillfälliga utskottet* torde få öfverlämnas motioner af:

herr *Leander*, nr 7, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skyldighet för kronofogde att till vederbörande öfversända indrifna afgifter till prästerskapet;

herr *Räf*, nr 55, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor;

herr *Meurling*, nr 57, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande af plan till tvåårigа folkskoleseminarier, afsedda för vidare utbildning af småskollärarinnor;

herr *Olofsson*, nr 136, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett permanent penninglotteri, hvars vinst skulle afsättas till en ålderdomspensioneringsfond;

herr *Eriksson*, i Grängesberg, nr 272, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ordensväsendets afskaffande;

herr *Widén*, nr 279, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om vården af rikets fornsaker;

herr *Lindhagen*, nr 286, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa grundsatsers tillämpande af rikets ämbets- och tjänstemän i deras tjänsteutöfning;

densamme, nr 287, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelande af undervisning i social etik och rättskänsla vid utbildningen af befattningshafvare i rikets tjänst;

densamme, nr 288, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af bruket utaf paraduniform för civila ämbets- och tjänstemän; och

herr *Kjellberg*, nr 291, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.

Till *andra tillfälliga utskottet*, torde få öfverlämnas motioner af:

herr *Andersson* i Grimbo, nr 54, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till 6 § i förordningen den 13 oktober 1905 angående kontroll å tillverkningen af margarin m. m.;

herr *Byström*, nr 124, om skrifvelse till kungl. Maj:t angående upprättande af stormvarningsstationer vid Sveriges ostkust;

herr *Lundgren* i Varberg, nr 162, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående omarbetning af giftstadgan den 7 december 1906;

herr *Pettersson* i Bjälbo *m. fl.*, nr 163, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förnyad utredning rörande lämpligaste förläggningsorten för Första och Andra lifgrenadjärregementena;

herrar *Sjöberg* och *Olausson*, nr 164, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild stämpling å importerade ägg;

herr *Månsson* nr 192, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild stämpling å importerade ägg;

herr *Jespersson*, nr 263, om tillåtelse till anordnande af vadhållning medelst s. k. totalisator vid vissa slag af kapplöpningar;

herr *Lindhagen*, nr 285, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot bruket af tobak m. m.; och

densamme, nr 289, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om med sjukvård sysselsatta kvinnors arbetsförhållanden m. m.

Till *tredje tillfälliga utskottet* torde få öfverlämnas motioner af:

herr *Sandquist*, nr 25, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagbestämmelser till förebyggande af ungdomens missbruk af skjutvapen;

herr *Kronlund*, nr 76, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af en mera tryggad ställning åt personalen vid de enskilda järnvägarna;

herr *Lundin*, nr 80, i anledning af beslutad utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna järnvägsstationer;

herr *Olausson*, nr 135, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för värnpliktig att i visst fall afgiftsfritt färdas å statens järnvägar;

herr *Pettersson* i Södertälje, nr 137, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning för skolungdom i visst fall af gällande biljettpriser vid lokaltrafik å statens järnvägar;

herrar *Olsson* i See och *Andersson* i Stärte, nr 168, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående byggande af en statsbana mellan Uppsala och Storvik;

herr *Lindley*, nr 190, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af till sjömanshusen utgående hyresafgifter m. m.;

densamme, nr 191, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande af årliga berättelser öfver inträffade sjöolyckor m. m.;

herr *Tynell*, nr 274, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående anställande af tjänstemän af lägre grad vid postverket såsom föreståndare för större poststationer; och

herr *Kronlund m. fl.*, nr 276, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om indragning af tjänster utaf högre grad vid statens järnvägar m. m.

Till *fjärde tillfälliga utskottet* torde få öfverlämnas motioner af:

friherre *Palmstierna*, nr 19, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publicerande af en fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen;

herr *Nilsson* i Bonarp *m. fl.*, nr 32, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande åtgärder i syfte att befrämja den nuvarande bondeklassens kvarblifvande vid jordbruket;

friherre *Palmstierna*, nr 56, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande inom landet befintliga karteller och truster m. m.;

herr *Winberg m. fl.*, nr 158, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en förhandlingsordning mellan tjänstemän och arbetare i statens administrativa verk å ena samt vederbörande verks styrelser och underlydande förvaltningar å andra sidan;

herr *Lindhagen m. fl.*, nr 244, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående kontroll öfver utnyttjandet af speciella naturrikedomar i enskildes ägo;

herr *Gripenstedt*, nr 266, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående hushållningssällskapens verksamhet och organisation;

herr *Kobb* och friherre *Palmstierna*, nr 275, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om omgestaltning af rikets officiella statistik;

herr *Ericsson* i Ofvanmyra, nr 277, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om sättet för meddelande af fastställelse å jordafsöndringar m. m.;

herr *Mallmin*, nr 280, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om verkställande af en utredning angående åtgärder i syfte att befrämja landsbygdsbefolkningens kvarblifvande å landet m. m.;

herr *Persson* i Stockholm, nr 281, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om åstadkommande af en statistik öfver arbetares och deras vederlikars lefnadsomkostnader; och

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 282, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan planläggning af statens och kommunernas arbeten, att vid uppkommande allmännare arbetslöshet största möjliga antal arbetare må kunna beredas arbete.

Till *femte tillfälliga utskottet* torde få öfverlämnas motioner af;

grefve *Hamilton*, nr 85, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.;

herr *Nilson* i Örebro, nr 165, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående villkoren för viss anställning vid marinförvaltningens civilafdelning;

herr *Lindhagen*, nr 235, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en närmare sammanslutning mellan de skandinaviska folken;

densamme, nr 236, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående främjande af samfärdsel och öfriga vänskapliga förbindelser mellan skandinaverna och ryska folket;

densamme, nr 237, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att vissa internationella institutioner och möten måtte förläggas till Norden m. m.;

herrar *Lindhagen* och *Linders*, nr 248, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utlånande af postsparbankens och vissa andra i banker innestående medel för beredande af tillfälle åt mindre bemedlade personer att skaffa sig jordbruk eller bostäder m. m.;

herr *Olofsson*, nr 270, om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag i fråga om huruvida vissa landskommuner må kunna beredas förmån i skattehänseende af i stad bedrifven bankrörelse;

herrar *Tynell* och *Rissén*, nr 273, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att åstadkomma enhetlighet vid löneregleringar inom statsförvaltningen m. m.;

herr *Åkerlund*, nr 283, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om kontroll å handeln med fondpapper; och

herr *Kristensson m. fl.*, nr 290, om skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Riksdagen må lämnas tillfälle att i visst afseende yttra sig öfver ett väntadt förslag till ny instruktion för landshöfdingarna.

Förslaget blef af kammaren godkändt.

§ 13.

Följande nya motioner afgåfvos, nämligen af:

herr *Åkesson*, nr 293, om rätt för ledamot af Riksdagen att under pågående riksdag åtnjuta ersättning för visst antal resor till och från hemorten; och

herr *Ericsson* i Ofvanmyra *m. fl.*, nr 294, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i gällande provinsialläkartaxa.

Dessa båda motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 1, med anledning af remiss från Andra kammaren af en utaf herr Lindhagen väckt motion; samt

lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om ändring af 139 § utsökningslagen; och

nr 4, i anledning af justitieombudsmannens framställning

till Riksdagen om upphäfvande af adelsmäns rätt till särskildt forum i vissa mål.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§. 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Meurling*	under	9	dagar	fr.	o.	m.	den	10	februari,
»	*Neiglick*	»	7	»	»	»	»	»	9	»
»	*Åkesson*	»	6	»	»	»	»	»	9	»
friherre	*Palmstierna*	»	den 11 februari,							
herr	*Hansson*	»	10	dagar	fr.	o.	m.	den	10	februari.
friherre	*Bonde*	»	den 11 februari och							
herr	*Kjellberg*	»	3	dagar	fr.	o.	m.	den	11	februari,

Kammarens ledamöter åtskildes härpå kl. 3,59. e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Torsdagen den 9 februari.

Kl. 1,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande februari.

§ 2.

I enlighet med därom den 3 innevarande februari fattadt beslut skulle nu företagas val af sex suppleanter i hvart och ett af de fem tillfälliga utskott, kammaren beslutit tillsätta; och anställdes först val af suppleanter i första tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 94 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 82 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 33 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen».

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarne upptogo samtliga
såsom första namn herr *Mogren*
» andra » » *Bergman* och
» tredje » » *Wilson*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Andersson* i Resebo och såsom andra namn herr *Carlsson* i Solberga.

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Wallin*.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:
herr *Mogren*,
» *Andersson* i Resebo,
» *Bergman*,
» *Carlsson* i Solberga,
» *Wallin* och
» *Wilson*.

§ 3.

Härefter företogs val af suppleanter i andra tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 92 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 79 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 33 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen».

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Bengtson* i Glösbo,
» andra » » *Norlén* och
» tredje » » *Bergman*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Larsson* i Gallstad och
» andra » » *Henrikson*.

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Rundgren*.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de

olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Bengtson* i Glösbo,
» *Larsson* i Gallstad,
» *Norlén*,
» *Henrikson*,
» *Rundgren* och
» *Bergman*.

§ 4.

Vidare företogs val af suppleanter i tredje tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 89 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 78 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 32 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen».

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Hellström*,
» andra » » *Jonsson* i Gumboda och
» tredje » » *Hedström*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Jönsson* i Boa och
» andra » » *von Horn*.

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Strömberg*.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Hellström*,
» *Jönsson* i Boa,
» *Jonsson* i Gumboda,
» *von Horn*,
» *Strömberg* och
» *Hedström*.

§ 5.

Vid nu anställdt val af suppleanter i fjärde tillfälliga utskottet aflämnades 90 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 82 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 32 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen.»

Af de med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo 88 valsedlar
såsom första namn herr *Hedström*,
» andra » » *Riström* och
» tredje » » *Gustafsson* i Vi.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Åslund* och
» andra » » *Andersson* i Hägelåkra.

Af de med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo 31 valsedlar
såsom första namn herr *Leksell*.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:
herr *Hedström*.
» *Åslund*,
» *Riström*,
» *Andersson* i Hägelåkra,
» *Leksell* och
» *Gustafsson* i Vi.

§ 6.

Slutligen anställdes val af suppleanter i femte tillfälliga utskottet.

Därvid aflämnades 88 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 80 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 32 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen.»

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Bäckström*,
» andra » » *Lagerblad* och
» tredje » » *Martin*.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga
såsom första namn herr *Andersson* i Höckerum och
» andra » » *Sjöberg*.

Af de med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo 31 valsedlar
såsom första namn herr *Svensson* i Nyköping.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de

olika grupperna tillföllo dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Bäckström*,
» *Andersson* i Höckerum,
» *Lagerblad*,
» *Sjöberg*,
» *Svensson* i Nyköping och
» *Martin*.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående fem paragrafer omförmälda valen.

§ 8.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förre vice korpralen J. A. A. Lindvall samt förre kronoarbetskarlarna C. G. Lundberg och J. A. Norlin; och

angående pension å allmänna indragningsstaten åt stallförmannen vid krigsskolan å Karlberg G. A. Karlsson.

Remiss af en proposition. Vidare föredrogs Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ideella föreningar, lag om ekonomiska föreningar samt lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom; och lämnades därvid ordet på begäran till

Herr Schotte, som anförde: Herr talman! Jag skulle önska beledsaga remissen af den förevarande kungl. propositionen rörande föreningslagstiftning med några anmärkningar framför allt afseende de ideella föreningarna. Jag skall då först med några ord beröra denna lagstiftningsfrågas förhistora, då den ställer i bjärt belysning, huru byråkrati och juristeri vid lagstiftning litet emellanåt försöka i tvångströja binda förhållandena på områden, som måste vara särskildt ömtåliga, områden, som beröra kanske hvarje vuxen individ här i landet.

För lagstiftningen på det föreningsområde, som ej vunnit reglering genom 1895 års lag om ekonomiska föreningar, tillsattes först en kommitté år 1901, som afgaf år 1903 lagförslag dels om ideella föreningar och dels om fromma stiftelser. Sedan det kommittébetänkandet hvilat i tre år hos Kungl. Maj:t, remitterades det år 1906, för utlåtande till högsta domstolen, i hvad rörde förslaget om ideella föreningar, medan förslaget om fromma stiftelser fortfarande hvilar hos Kungl. Maj:t och hittills icke alls föranledt några veterliga åtgärder. Under tiden hade, som

vi veta, af en särskildt tillsatt kommitté afgifvits förslag om ändrad lagstiftning för aktiebolag och ekonomiska föreningar i syfte hufvudsakligen att vinna skydd mot det majoritetsförtryck, som man på dessa områden emellanåt såg exempel på. När man i vederbörande departement granskade dessa kommittéförslag, af hvilka det sistberörda innebar afsevärda förändringar rörande de ekonomiska föreningarnas verksamhet, fann man lämpligt att söka bilda en aktiebolagslag och en föreningslag, hvilken senare vanns genom sammanslagning af lagförslaget om ekonomiska föreningar med lagförslaget om ideella föreningar; och sökte man härvid också så ingående som möjligt reglera alla förhållanden på föreningsrättens område och få så nära öfverensstämmelse som möjligt mellan aktiebolagslagstiftningen och föreningslagstiftningen. Man kom så till 1910 års lagförslag om ekonomiska och ideella föreningar, hvilket, som vi känna, var prydt med alla juridikens blomster, men saknade underlaget af en ingående kännedom om de olika ideella föreningarnas skiftande byggnadssätt och inre verksamhet. Andra kammaren motsatte sig som bekant lagförslaget och afvärjde därigenom säkerligen ganska stora faror för föreningslifvet. *Remiss af en proposition.*

Om man nu ser på det förslag till lag om ideella föreningar, som Kungl. Maj:t i år framlagt i förevarande proposition, innebär detta dels en delning af det gamla föreningslagsförslaget i två, ett förslag till lag om ideella föreningar och ett förslag till lag om ekonomiska föreningar, dels ock en rätt afsevärd förkortning och lindring i åtskilliga bestämmelser rörande de ideella föreningarna. Vid beaktande häraf tror jag, att äfven de, som voro anhängare af 1910 års förslag, måste säga sig, att vi i alla fall kommit ett steg fram i förhållande till 1910 års förslag; och jag är också öfvertygad om, att herr justitieministern själf, som med sådan ifver gick i elden för 1910 års förslag, känner sig ganska tillfredsställd, då han nu med berömvärd självföfvervinnelse tagit hänsyn till många af de anmärkningar, som i denna kammare då framställdes. Och tillfredsställelsen öfver att 1910 års förslag föll, den tror jag också delas af hundratusentals svenska medborgare, som med genomförande af 1910 års lagförslag skulle ha mött stora svårigheter och hinder i åtskilliga af sina viktigaste sträfvanden.

Det fall, som Andra kammaren beredde föreningslagen, och som framförallt gick ut öfver förslaget om de ideella föreningarna, hade också den vinsten med sig, att först därigenom en verklig utredning om det ideella föreningsväsendet och de olika former, i hvilka det tagit sig uttryck, sattes i gång en utredning, som, tycker man, bort föreligga från början, och innan man öfverhufvud taget började syssla med lagstiftning på förevarande område. Den utredning, som hade bort vara det primära och på hvilken ett regeringsförslag borde ha byggt, fick man, som

Remiss af en proposition.

sagdt, först sedan Andra kammaren hade afvisat lagförslaget. Och detta är på sitt sätt en märklig illustration till det sätt, hvarpå man så ofta lagstiftar här i landet. I stället för att undersöka och anpassa sig efter växlande, mer eller mindre ömtåliga förhållanden, söker man stöpa allt i samma form, och tager all möjlig juridik till hjälp för att binda den formen så mycket hårdare.

Om man studerar det material, som genom berörda utredning nu föreligger, finner man, att detta är af mycket stort intresse, och att det ger en mycket liflig bild af det omfattande föreningslifvet. Men när nu afsikten verkligen får antagas varit att studera de ideella föreningarna och därmed skaffa sig material för ett nytt lagförslag, då gick man emellertid i justitiedepartementet, till det fortsatta lagstiftningsarbetet på området, utan att ett bearbetande och smältande af det infordrade materialet med dess utomordentligt rika innehåll hade tillfredsställande skett. Det gamla lagförslaget beskars nödtorfteligen och remitterades till lagrådet, och föredragningen där var redan börjad, innan utredningen rörande de olika ideella föreningarna och deras verksamhetsformer ens var påbörjad; utredningen blef som kändt färdig för omkring fjorton dagar sedan. Det är väl också detta underliga sätt att gå till väga, som lagrådet velat framhålla i det ganska märkliga yttrande, som föreligger i kungl. propositionen. Med all den försiktiga form, hvari det är affattadt, innebär det dock en ganska allvarlig kritik öfver det tillvägagångssättet, att man först gör upp ett lagförslag och sedermera undersöker, huru de föremål, de ideella föreningarna, se ut, om hvilka man vill lagstifta. Lagrådet säger i sitt berörda yttrande följande:

»Det sålunda föreliggande materialet och framförallt de inkomna stadgarna utvisa, hvilka skiftande och i många fall egendomliga former de ideella föreningarna antagit och funnit för sina växlande syften lämpliga. I den belysning af ämnet, som detta material erbjuder, måste det erkännas hafva utgjort en svaghet hos tidigare lagförslag på förevarande område, att de icke varit grundade på ett material af nämnda art och omfattning. I alla händelser måste det, när ett sådant material blifvit införskaffadt, anses lämpligt, att det i full utsträckning beaktas vid utarbetandet af ett nytt lagförslag.

Hvad angår det nu föreliggande materialet har detta visserligen inom justitiedepartementet varit föremål för en sammanfattande bearbetning, men denna, hvilken lärer vara ett nödvändigt hjälpmedel för materialets öfverskådande, har icke varit afslutad vid lagförslagets upprättande, och af sådan anledning synes materialet därvid icke hafva kunnat tillgodogöras i den omfattning, som varit önskvärd. I den mån bearbetningen fortskridit, har lagrådet erhållit redogörelse för dess resultat, och vid granskningen af förslaget har lagrådet sökt taga tillbörlig hänsyn till

de upplysningar, som sålunda vunnits. Men tydligt är, att lagrådet ej kunnat inlåta sig på en genomgående granskning af själfva materialet.» Det är ju gifvet, att under tiden som detta material bearbetats ett visst samarbete mellan lagrådet och den som hade bearbetningen om hand ägt rum, men det är tydligt, att det icke är detsamma att lappa på ett en gång uppgjordt lagförslag, som att gå till uppgörande af ett förslag, först när materialet är samladt och man kan öfverskåda det i sin helhet såväl som i sina detaljer. Utredningen har emellertid gifvit vid handen, att det är synnerligen skiftande och synnerligen olikartade intressen och bestämmelser, som finnas i de olika ideella föreningarnas stadgar och organisation. Det är tydligt, att detta material tarfvar ett mycket noggrannt och ingående studium. Och om man går till detta studium utan förutfattade meningar och utan att sträfva efter att framförallt stöpa efter vissa juridiska former och förebilder, då är det sannolikt, att däraf kan afvinnas åtskilligt mera än hvad som skett i den kungl. propositionen, åtskilligt mera i syfte att få ett verkligt gagnande och icke tillika snärjande och onödigt bindande förslag. Ju mer man studerar det föreliggande materialet, desto mer märker man, att svårigheterna oupphörligen hopa sig, desto större farhåga kommer man att hysa mot en enhetlig lagstifning på så vidt skilda områden, och desto mer inser man den fara, som ligger i att förkväfva eller blott i någon grad hämma den storartade ideella föreningsverksamheten, utan hvilken vi knappast kunna tänka oss ett modernt kulturlif.

Remiss af en proposition.

Det är redan erkändt, att det nu föreliggande lagförslaget i flera afseenden innebär en förbättring, i flera afseenden har mjukare och efter verkligheten bättre afpassade bestämmelser. Det kan ju hysas olika meningar, om man på en del ställen med sina förenklingar träffat just det riktiga, men i stort sedt måste man säga, att förbättringarna äro uppenbara. Frågan är dock fortfarande, om det icke kunde vara skäl att låta detta studium och denna förbättring fortgå ännu längre, hvarigenom man kunde komma till ett efter verkliga lifvet ännu mer anpassadt förslag, ett förslag, som ännu mindre ingriper i föreningarnas verksamhet och i de former, i hvilka de vant sig att binda sin verksamhet. Jag skall med afseende härå nu idag endast tillåta mig några anmärkningar och erinringar.

Först vill jag då beröra en af kärnpunkterna i förslaget nämligen bestämmelserna i § 4 om oregistrerade föreningars rättskapacitet. Där har justitieministern kommit med en ny uppfinning genom att införa den s. k. passiva rättskapaciteten, och han har icke velat gifva efter på sin uppfinning för de erinringar, som däremot framställts inom lagrådet både år 1909 och 1910. En eller ett par af dess ledamöter uttalade vid ärendets behandling, att de funno denna passiva rättskapacitet icke

Remiss af en proposition.

vara berättigad eller teoretiskt riktig, utan att det enda konsekventa systemet vore, att alla registrerade föreningar ägde och alla icke registrerade föreningar saknade rättskapacitet. Nu har justitieministern mot fjolårsförslaget gjort små eftergifter äfven på detta område genom att medgifva rätt för en oregistrerad förening, som blifvit stämd, att utsöka tillerkänd kostnadsersättning, äfvensom viss kvittningsrätt och klaganderätt. Men jag föreställer mig, att det skulle vara af stort intresse för oss att få närmare utredningar äfven om de andra utvägar, som i detta afseende kunna stå till buds. En sådan utväg är angifven i berörda förslag i lagrådet; en annan förekommer i en vid fjolårets riksdag väckt motion om ändring i föreningslagen, enligt hvilket senare förslag registrerade föreningar skulle äga ovillkorlig rättskapacitet, men att det i fråga om oregistrerade skulle ankomma på pröfning i hvarje särskildt fall, huruvida föreningens byggnad vore sådan att den kunde anses som ett rättssubjekt. Jag tror för min del icke, att frågan om rättskapaciteten för föreningar får anses vara slutdiskuterad med det förslag, som justitieministern här framlagt. En analogi finnes visserligen i sjukkasselagen, men det är en betydande skillnad mellan de ideella föreningarna och sjukkassorna, då de senare i allmänhet hafva stora ekonomiska intressen att tillvarataga, hvarför man där kan mer eller mindre bestämdt fordra det registreringstvång, som man nu, vidkommande de ideella föreningarna, på en omväg söker skjuta in.

En fråga, som icke heller är tillfredsställande löst i förslaget, är den särskildt för nykterhetsföreningarna och fackföreningarna betydelsefulla frågan, huruvida deras hufvudorganisationer skola kunna med bindande kraft fastställa stadgar för underorganisationerna. Det har skett en del lindringar äfven i det afseendet genom bestämmelserna i § 25, och jag är väl medveten om de svårigheter, som här möta; men jag tror dock att hvad nu föreslås för flertalet af nu berörda föreningar innebär så stor omläggning af deras verksamhet, att den föreslagna vägen icke är tillfyllest. Man bör komma till en rätt för öfverorganisationerna att fastställa stadgar i sin allmänhet för underorganisationerna.

I § 34 förekommer frågan om ändring af föreningars stadgar och vissa andra bestämmelser rörande kvalificerad röstpluralitet. Ehuru mildrade äro dessa bestämmelser fortfarande skäligen stränga. De äro väl närmast afsedda att utgöra ett skydd för minoriteterna, och de sluta sig till andra förenings- och aktiebolagsrättsliga bestämmelser, som tillkommit i detta syfte. Men detta behof att skydda minoriteten i en ideell förening, hvarpå justitieministern lagt stark vikt, kan åtminstone diskuteras. Jag tror för min del, att det icke uppstått några praktiska olägenheter däraf, att föreningarna haft stor frihet med afseende på förändring af sina stadgar och tillåtit sådana ändringar, t. ex. med enkel majoritet. Någon samhällsvåda däraf känner jag ej till; landet har

bestått och kommer, vill jag tro, att bestå och gå framåt, äfven om den friheten kvarstår. *Remiss af en proposition.*

Jag skall vidare yttra några ord i anledning af § 2, som innehåller, »att ideell förening icke må idka handel eller annan verksamhet, hvarmed följer skyldighet att föra handelsböcker, eller för främjande af medlemmarnas ekonomiska intressen eljest idka ekonomisk verksamhet.» Detta stadgande suppleras af en viss öfvergångsbestämmelse. Justitieministern har i den kungl. propositionen omnämnt den invändning, som i inkomna yttranden gjorts mot bestämmelsen om förbud för ideel förening att idka handel eller annan verksamhet, hvarmed följer skyldighet att föra handelsböcker, nämligen att förbudet vore till olägenhet för vissa välgörenhetsföreningar, som i bod försålde slöjdalster, tillverkade af fattiga, eller som idkade annan sådan verksamhet. Justitieministern säger: »att låta en ideell förening idka handel eller drifva annan verksamhet, hvarmed följer skyldighet att föra handelsböcker, synes mig dock icke böra ifrågakomma. Man får ej glömma att en ideell förening saknar hvarje legalt kreditunderlag. Det finnes för sådan förening ingen bestämmelse om ett insatskapital, ingen bestämmelse som reglerar vinstutdelning m. m.» Nu är det nog icke endast de föreningar som justitieministern berört och hvilka gjort sig påminda, som äro berörda af ett dylikt förbud, utan äfven åtskilliga andra föreningar; jag vill t. ex. nämna Svenska stadsförbundet och Svenska fattigvårdsförbundet, hvilka göra upp förslagskontrakt för åtskilliga förhållanden och tillhandahålla och sälja dessa kontraktsblanketter till sina medlemmar och äfven till allmänheten. Detta är en verksamhet af natur att däröfver bör föras böcker, men den skulle enligt förslaget omöjliggöras för nämnda föreningar. Jag har svårt att förstå hvad justitieministern menat med uttrycket »legalt kreditunderlag». Innebär det att hvar och en enskild person, som idkar handel, han må vara hur oerfaren, okunnig och medellös som helst, skulle hafva »legalt kreditunderlag», men att en ideell förening, hur stor och blomstrande som helst, icke skulle hafva »legalt kreditunderlag»? Jag föreställer mig, att en affärsman hellre inlåter sig med t. ex. en nykterhetsförening som drifver bokförlagsverksamhet, äfven om den icke har »legalt kreditunderlag», än med förste bäste handlande på landet, som börjat med två tomma händer och skaffat sig pengar på en växel, som vänner och bekanta skrifvit på.

Jag tror icke heller, att frågan om registreringsmyndigheten är fullt utredd i förslaget. Jag tror, att det kommer att möta åtskilliga svårigheter att lägga denna registrering lokalt på sätt som är föreslaget. Det skulle utan tvifvel vara en styrka, om denna registrering kunde läggas hos en centralmyndighet, oaktadt det naturligtvis blir förenadt med åtskilliga kostnader och besvär för de olika föreningarna. Emellertid, och förutsatt att länssty-

Remiss af en proposition.

relserna bli registreringsmyndigheter, må man icke tro, att denna registrering hos Konungens befallningshafvande heller kommer att aflöpa utan betydande kostnader. Det finnes icke något omnämndt om kostnaderna härför i föreliggande proposition, men jag antar att vi inom kort, kanske i år, och i allt fall ett annat år då det visat sig, hur stor arbetsökningen blir för vederbörande konungens befallningshafvande, ha att vänta en proposition om ökadt anslag till länsstyrelserna. Jag tror, att flere länsstyrelser i de utlåtanden, som afgifvits, uppmärksammat det förhållandet, att nämnda registrering ej kan fullgöras med nuvarande arbetskrafter i länsstyrelserna. För min del är jag öfvertygad om, att mindre än 12— à 1500 kronor till hvarje länsstyrelse icke är möjligt att anvisa, om registreringen skall kunna inom rimlig tid fullgöras. Det gör 28—36,000 kronor pr år.

Rörande § 53, som handlar om vägran af registrering, må anmärkas, att det är en synnerligen svår och grannlaga sak att i vissa fall pröfva om registrering skall vägras eller icke. Sådan vägran skall ju ske bl. a. då en förenings verksamhet åsyftar lagstridig eller uppenbart osedlig verksamhet eller eljest strider mot lag eller författning. Det är tänjbara uttryck, dessa; och det är mindre lämpligt att lämna denna pröfning i en administrativ myndighets hand. Det kunde vara en möjlighet, därest det föreslagits, att låta besvären öfver denna administrativa myndighets beslut gå till domstol, således till hofrätt och Kungl. Maj:t.

Med dessa antydningar hvilka väckts vid genomögnandet af den kungl. propositionen, i den mån det varit möjligt, sedan den i går inkom på kammarens bord, har jag velat uttala de betänkligheter, som det föreliggande förslaget i allt fall väcker och mitt tvifvel, om det icke vore klokare att låta detsamma genomgå ytterligare utredning och sättas i samband med lagförslaget rörande stiftelser, hvilket på åtskilliga områden kommer att djupt och intimt beröra denna lagstiftning, än att nu söka drifva det igenom. Mina erinringar ha också skett i känslan af, att vi med afseende på de ideella föreningarna äro inne på ett område, som är så rikt och skiftande, att dess reglerande fordrar icke blott kunniga och juridiskt skolade hjärnor utan verklig kärlek till hela föreningsverksamheten och insikt om dess betydelse för hela vårt moderna lif. Den sträcker sig denna föreningsverksamhet inom så många områden, att man knappast på något annat fält i lagstiftningen har anledning att vara så försiktig som på det ifrågavarande. Det är svårt att öfverskåda de möjliga konsekvenserna och farorna af en dylik lagstiftning. Det är möjligt, att, om man bryter ned en del af det offentliga föreningsväsendet, man i stället leder föreningsverksamheten in på former och banor, som icke äro lyckliga. Den kanske då i många delar afstannar eller söker sig andra utvägar och former, än hvad som hittills skett. Jag är äfven öfvertygad om, att enhvar af mina kamrater i kammaren

skall, hvar i sin stad, studera den utredning af de ideella föreningarnas karaktär och verksamhet, som föreligger i den vid propositionen fogade undersökning angående dessa föreningar. Ehuru hvarken denna utredning är fullständig eller planen är oangriplig eller saknar brister, ger den dock ett lifligt intryck af denna verksamhet med dess skiftande former och de svårigheter, med hvilka man har att räkna, då man går in på en lagstiftning som spänner öfver så ofantligt stora vidder. *Remiss af en proposition.*

Med hvad jag nu sagt, har jag dock icke velat redan nu säga, att förslaget ovillkorligen bör äfven denna gång af denna kammare afvisas. Det har ju förtjänster i jämförelse med 1910 års förslag, och alldeles uteslutet är väl ej att det, sedan det genomgått lagutskottets skärseld, efter de motioner, som jag antar icke komma att uteblifva, kan föreligga i sådant skick att det utan större fara kan upphöjas till lag. Men jag hyser för min personliga del synnerligen stora tvifvelsmål därom och jag ställer mig synnerligen betänksam om man öfver hufvud nu bör skrida till lagstiftning på detta område. I hvarje fall är jag öfvertygad om att denna kammare kommer att gå till pröfning af detta lagförslag i känslan af att det här gäller en bland de viktigaste och ömtåligaste frågor, som denna Riksdag får att behandla. Här gäller det stora ideella värden, i hvilka under en eller annan form och i det ena eller andra afseendet hela landets myndiga befolkning är direkt intresserad och som dessutom berör hela folket direkt eller indirekt.

Härpå yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson; Herr talman, mina herrar! Herr Schotte har i förra delen af sitt anförande riktat sig emot det sätt, hvarpå föreliggande lagförslag blifvit beredda inom justitiedepartementet, och jag anser det därför vara nödigt att redan nu uppklara denna fråga, så att herrarna må veta huru jag för min del ansett denna sak kunna och böra behandlas.

Herr Schotte anser att jag icke tillräckligt tillgodogjort mig, icke kunnat tillgodogöra mig det material, som insamlats, och att hela denna lagstiftning utarbetats på ett öfvervägande juridiskt formalistiskt sätt. Han har därvid något berört arbetets historia, men jag nödgas i alla fall gå tillbaka till samma historia, ty den förklarar mycket af hvad som skett, och belyser anledningarna till att arbetet kommit att förlöpa på sätt, som skett.

Hela denna lagstiftning föranleddes, som herrarna veta, af en riksdagsskrifvelse af år 1899, däri begärdes utarbetandet af en lag om ideella föreningar, som man numera kallar sådana föreningar, som icke idka ekonomisk verksamhet. Det tillsattes en kommitté 1901, och denna afgaf sitt betänkande i december 1903. Det hade varit lyckligt om redan denna kommitté haft tillgång

Remiss af en proposition. till ett material som klargjort, huru inom det lefvande lifvet förhåller sig med den ideella föreningsverksamheten, och jag vågar verkligen hålla före, att ifall detta material förelegat redan då skulle en stor del af de motigheter, som sedan mött detta lagstiftningsarbete, icke behöft ifrågakomma. Jag bör härvid ock anmärka, — det berör nämligen något af hvad jag framdeles skall säga — att kommittén uttalade tvifvelsmål om huruvida icke det lämpligaste skulle vara, att föreningslagstiftningen blefve gemensam för de ideella och de ekonomiska föreningarna och att således hela föreningslifvet reglerades genom en gemensam, enhetlig lag; men kommitténs uppdrag sträckte sig då icke så långt. Därför blef ock förslaget ett lagförslag om ideella föreningar och ingenting mera.

Förslaget behandlades på det sätt, som är vanligt. Det remitterades till samtliga Konungens befallningshafvande, för att dessa skulle afgifva yttranden, och när sådana kommit in underkastades förslaget revision i justitiedepartementet, hvarefter det lämnades till högsta domstolen för granskning. Detta skedde i mars år 1907, och domstolens utlåtande förelåg på hösten samma år. I detta utlåtande förekom en anmärkning, som också haft inflytande på ärendets utveckling. Domstolen fäste nämligen uppmärksamheten på att med då gällande lag — 1895 års lag om ekonomiska föreningar — och under antagande, att det till domstolen remitterade förslaget om ideella föreningar blefve lag, skulle i alla fall ett icke obetydligt område, inom hvilket föreningar finnas och verka, blifva utan lagstiftning. Domstolen uttalade därför den önskan, att den lucka, som sålunda otvifvelaktigt förefanns, måtte på något sätt fyllas.

Så inträffade strax därefter en omständighet, som också har utöfvat inverkan på det sätt hvarpå detta lagstiftningsarbete kommit att bedrifvas, den nämligen, som herr Schotte äfven talade om, att aktiebolagskommittén i februari 1908 afgaf sitt betänkande. Detta innefattade icke allenast förslag till lag om aktiebolag utan äfven förslag till lag om ekonomiska föreningar. Det var då alldeles uppenbart, att förslaget till lag om ideella föreningar måste göras om och bringas i öfverensstämmelse med de nya principer, som lagts till grund för aktiebolagskommitténs förslag och således kommit i tillämpning för de ekonomiska föreningarna. Således stod man då inför en verkligen genomgripande omarbetning af hela föreningslagstiftningen.

Då låg det uppenbarligen nära till hands att upptaga och undersöka den tanke, som redan den första föreningskommittén uttalat, nämligen huruvida det icke skulle vara lämpligt att göra gemensam lag för alla föreningar. Vid de undersökningar som härutinnan verkställdes inom justitiedepartementet, kom man till klarhet om, att det icke skulle ligga utom möjlighetens gränser att få en sådan gemensam lag. Man slog alltså in på den vägen

och på våren, 1909 förelåg det förslag, som sedermera efter bearbetningar framlades för 1910 års riksdag och hvilket, såsom herrarna veta, innefattade förslag till lag, gemensam för båda slagen af föreningar. *Remiss af en proposition.*

Om den utgång, förslaget fick, behöfver jag icke orda. Det föll här i kammaren, och det skäl som därvid torde hafva varit det väsentligen bestämmande var, att samarbetningen till en lag ansågs vara ett missgrepp. Dessa föreningar, de ekonomiska och de ideella, rörde sig — menade man — på så olika områden, att de icke lämpligen kunde eller borde regleras genom samma lagstiftning. Vidare ansågs att ifråga om de ideella föreningarna icke tagits nog hänsyn till det lefvande lifvet och till hvad dessa samfunds bildningar verkligen kräfde för att trifvas och utveckla sig. Äfven den anmärkningen gjordes, att den ifrågasatta lagstiftningen vore onödigt invecklad och svårtydd; den vore alldeles för svåröfverkomlig för alla de personer, som hade att syssla dermed eller som skulle beröras af denna lag.

Det var, mina herrar, denna sakens utgång och de skäl, som sålunda anfördes, som föranledde mig att upptaga arbetet efter andra och nya riktlinjer. Jag gick nämligen i författning om att så snart som möjligt få det förefintliga förslaget uppdeladt i två förslag, ett om de ideela föreningarna och ett om de ekonomiska. Detta gjordes utan någon mera genomgripande ändring i förslagets reella innehåll, och detta därför, att det var min afsikt, att sprida dessa förslag i stort antal, öfver hela landet, så att hvarje förening och hvarje person, som intresserade sig för saken, skulle hafva tillfälle att själf se, hvad som ifrågasattes, och att komma fram med sina anmärkningar, sina önskemål, sina erinringar. Redan den 18 juni 1910 beslöts remiss af dessa förslag till samtliga Konungens befallningshafvande. De erhöllo förständigande att lämna föreningarna tillfälle att yttra sig öfver förslagen; och att från så många föreningar som möjligt införskaffa exemplar af deras stadgar, äfvensom att lämna vissa statistiska uppgifter om föreningarnes medlemsantal med mera.

Det var sålunda ett ganska rikhaltigt material, som i september 1910 låg på justitiedepartementets bord, och af materialet öfverlämnades stadgarna genast för bearbetning till en med sådant arbete förtrogen person, som äfven fick nödiga arbetskrafter till sin disposition för att så fort som möjligt få arbetet färdigt. Resultatet af detta arbete har nu delats ut bland herrarna och har ju vunnit åtminstone ett visst erkännande äfven af herr Schotte.

Nu fanns det för mig ett tungt vägande skäl att om möjligt få förslagen till föreningslagar framlagda redan för denna riksdag, och det skälet var att den nya aktiebolagslagen skall träda i kraft den 1 januari 1912. Då vore det väl ock önskvärdt att föreningslagarna, som gifvetvis böra på väsentliga punkter stå i öfverensstämmelse med aktiebolagslagen, äfven komme till stånd

Remiss af en proposition.

så tidigt, att de finge tillämpas från samma dag som aktiebolagslagen. Skulle emellertid ett sådant förslag föreläggas denna Riksdag, så var det af vikt, att det tämligen tidigt låge på riksdagens bord.

Dels är förslaget af ingripande betydelse, såsom herr Schotte nämnde, och dels har det många gånger förut anmärkts mot regeringen, att den lagt fram stora lagförslag alltför sent under riksdagen. Jag ville nu undvika denna anmärkning.

Det var då nödigt, att förslaget blefve remitteradt till lagrådet så tidigt under det gångna året, att åtminstone en väsentlig del af arbetet skulle kunna medhinnas före årsskiftet. Inom departementet upptogs därför fram på hösten detta arbete med all kraft. Hvad hade vi då till ledning för detsamma? Jo, mina herrar, först och främst de ifrån föreningarna inkomna yttrandena. Min önskan, genom Konungens befallningshafvande framburen till föreningarna, om deras uttalande i ämnet hade hörsammats af 199 ideella föreningar däribland många centralföreningar, som representera ett betydande antal medlemmar, och 301 ekonomiska föreningar. Jag hade skäl antaga, att ett så stort antal yttranden dock skulle innehålla det väsentliga af de synpunkter och önskemål, som inom dessa kretsar göra sig gällande i fråga om den nya lagstiftningen. Och så, mina herrar, hade vi de preliminära meddelanden, som lämnades från dem, som voro sysselsatta med den utredning, som nu ligger på Riksdagens bord. Ty jag behöfver väl icke säga, att under det att arbetet pågick i departementet, stodo vi i den allra lifligaste förbindelse med dessa herrar, och vi hade tillfälle att af dem få tillräckliga upplysningar och meddelanden i alla de punkter, i hvilka vi ansågo utredningen vara af någon betydelse för lagförslagets innehåll.

På detta sätt blefvo förslagen färdiga, så att de kunde remitteras till lagrådet den 25 november 1910 och under den tid, som lagrådets granskning pågått, har utredningen blifvit fullständigt färdig; den har legat färdig, innan lagrådets yttrande afgafs, hvilket skedde den 20 januari 1911.

Och nu, mina herrar, tycker jag, att situationen är den; här ligga dessa nya lagförslag, som, efter hvad äfven herr Schotte erkände, ju innefatta en betydlig förenkling och förkortning och äfven annan förbättring i förhållande till förslaget i fjor, de ligga på kammarens bord — och bredvid dem ligger denna utredning, som kan användas såsom probersten, med hvilken hvem som helst af herrarne kan pröfva, huruvida lagförslagen hålla måttet eller icke. Är nu resultatet af arbetet inom departementet undermåligt, då, mina herrar, är det naturligtvis icke bättre värdt, än att afvisas; men är det däremot icke underhaltigt, kan det icke med fog däremot riktas sakliga anmärkningar, som göra det oantagligt, — det sades i den hälsning, som från socialdemokratiskt håll kom lagförslaget till del i dag på morgonen, att det skulle utgöra en tvångströja för föreningarna, — ja då, mina

herrar, är det icke skäl att förkasta förslaget på grund af det sätt, hvarpå detsamma i justitiedepartementet blifvit utarbetadt. *Remiss af en proposition.*

Herr Schotte gjorde äfven några speciella anmärkningar mot förslaget. Dem skall jag icke nu inlåta mig på. Det är ju frågor, som sedermera komma att blifva föremål för lagutskottets ingående granskning. Men jag skall dock be att få påpeka en enda sak, som borde kunna i någon mån försona äfven herr Schotte med dessa förslag, och det är den form, den lätta, enkla form, som beredes föreningarna att öfvergå från den ena arten till den andra. Om herrarne behaga läsa de båda paragrafer, som handla därom, så skola herrarne se, att hvarje förening har synnerligen lätt att öfvergå från den ena formen till den andra, — en ideell förening att öfvergå till en ekonomisk och tvärtom. Och just i denna enkla öfvergång har man funnit en anordning, som otvifvelaktigt skall aflägsna en stor del af de olägenheter, som herr Schotte ansåg att de ideella föreningarna skulle ha af det inryckta förbudet för dem att idka handel. — Med dessa ord har jag velat göra mitt inlägg i remissdebatten om detta ärende.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Då nu regeringen så hastigt efter det Andra kammaren fattade sitt beslut förra året framlagt en proposition om lag för ideella föreningar, så kan jag däri icke se annat än att regeringen, och i första hand herr justitieministern, icke fullt riktigt uttydt det beslut, som Andra kammarens majoritet stannade vid i fjol. Om jag fattat detta beslut rätt, så innebar beslutet icke så mycket att man ansåg det behöfdes en lagstiftning om ideella föreningar, utan det gaf fast mer uttryck åt den uppfattningen, att det förefanns på vissa håll ett behof för ideella föreningar att, då det gällde fastighetsaffärer och dylikt, äga ett medel, hvarigenom de mera lagligt och formellt skulle kunna häfda sina rättsanspråk.

I den historiska framställning af frågan, som herr statsrådet här i dag lämnat, har han sökt rättfärdiga sig för den mycket snabba behandling densamma rönt från den dag, då Riksdagen i fjol afslutades tills nu. Af hans anförande framgick det, att man från år 1899 och fram till år 1910 inom justitiedepartementet — och enligt hr justitieministerns egen uppfattning alldeles riktigt — förnämligast utgått från den uppfattningen, att ekonomiska och ideella föreningar skulle sammanfattas i *en* lagstiftning. Förra året kom man dock fram till en förändrad ståndpunkt: det skulle blifva skilda lagar för de båda slagen af föreningar. Men då vidgar sig också området ofantligt, och det gäller att undersöka, i hvad mån och i hvilken utsträckning ideella föreningar äro i verkligt behof af en särskild lagstiftning. Med hänsyn just till herr statsrådets eget tillkännagifvande angående den ändrade uppfattningen i detta afseende, kan jag icke finna annat än att den här förebragta utredningen angående de ideella

Remiss af en proposition.

föreningarna varit absolut för knapphändig i förhållande till de nya perspektiv som öppnat sig: man skulle icke nöjt sig med att undersöka, hvilka ideella föreningar det finnes i landet, hur många de äro, och hvad deras stadgar väsentligast innehålla, utan andemeningen i utredningen borde väl ha varit att tränga djupare och närmare in i frågan, till själfva kärnpunkten, och se till, *huruvida det förefunnes något egentligt behof för ideella föreningar att få en särskild lagstiftning.*

Jag vill nu i första hand konstatera den oerhörda rapphet, som gjort sig gällande från regeringens sida i detta ärende. Den 8 juni 1910 inkom skrifvelse från Riksdagen med tillkännagifvande af de skilda beslut kamrarna fattat och att Andra kammarens majoritet stannat vid det uttalandet, att den ansåg att en lagstiftning angående ideella föreningar icke vore alldeles obehöflig, men tarfvade en närmare undersökning och granskning. Den 18 juni var statsrådet och chefen för justitiedepartementet redan färdig med den förändrade uppställningen af lagen. På 10 dagar hade man hunnit revidera lagen, dela upp den i två och utarbeta ett delvis nytt förslag till lag om ideella föreningar. I konseljen den 18 juni beslöt man att skicka ut detta förslag till myndigheter och korporationer, för att de skulle få tillfälle att yttra sig däröfver. Nu må det ifrågasättas, om den tid af 3 månader, som var dem för ändamålet tillmätt, kunde anses tillräcklig med hänsyn till de olika tider, som föreningarna hafva för sina sammankomster. Det förhållandet, att yttranden inkommo från ett mindre antal föreningar, som var försvinnande litet i förhållande till hela antalet ideella föreningar, låter en förmoda, att det skulle inkommit betydligt flera utlåtanden, om tiden blifvit mera utsträckt. Ifall jag minns rätt, är det endast 199 yttranden öfver förslaget, som inkommit, medan däremot stadgar inkommit för öfver 10,000 föreningar

I följd med inkommande uppgifter och under samarbete med den person, åt hvilken bearbetningen af det statistiska materialet var anförtrodd, var man i justitiedepartementet redan den 25 november färdig med att för det samlade statsrådet framlägga lagförslaget i ytterligare omarbetadt skick.

Man måste i alla fall erkänna, att det icke i det uttalande, kring hvilket Andra kammarens majoritet 1910 samlade sig, låg någon antydan om att arbetet måste forceras eller att man skulle ådagalägga en alldeles oerhörd arbetsintensitet.

I de inkomna utlåtandena från både fackföreningar, nykterhetsföreningar, politiska föreningar och en mängd andra organisationer framhålla dock en del af dessa, att de fortfarande ha den uppfattningen, att den ifrågasatta lagstiftningen icke är af behofvet påkallad. Det synes emellertid, att dessa uttalanden icke vunnit det minsta beaktande från herr justitieministerns sida.

Förslaget gick så till lagrådet, och detta har framställt i sitt

slag skarpa anmärkningar mot isynnerhet frågans utredning. Skall det nu vara någon mening i att lagförslag remitteras till lagrådet, då bör väl regeringen främst taga ad notam de anmärkningar, som af lagrådet göras mot en frågas utredande behandling. Och detta har bestämdt sagt ifrån, att den statistiska utredningen icke är tillfyllest. Man har gått tillväga så, att man gjort lagförslaget färdigt först och sedan verkställt en utredning för att få något slags sidotrupper till att betäcka den stomme, som man var på det klara med att man skulle ha fram till denna riksdag till hvad pris som helst. Här gällde det endast att få material för att bevisa det man *ville* bevisa — en metod, som i all annan verksamhet, af exempelvis forskande eller litterär art, är fullkomligt utdömd. Man skall väl genom erfarenhetsrön så småningom tränga fram till ett resultat. Detta skall icke anses vara gifvet förut — medan erfarenhetsrönen, de sakliga förutsättningarna, skapas fram efteråt. Man skall gå den motsatta vägen, det lär oss allt modernt tänkande och forskande.

Remiss af en proposition.

Den, som har haft utredningen om hand, tillstår också gång efter annan, att primärbehandlingen af materialet varit bristfällig och att detsamma skulle behöft ytterligare bearbetas. Det förelåg emellertid i oktober 1910 i sådant skick, att en preliminär behandling däraf kunde företagas. Man fann då, att materialet icke var fullständigt, utan man fick sända ut påminnelser till myndigheterna och vidtaga extra åtgärder för att införskaffa ytterligare de stadgar och det material, man ansåg sig behöfva för att komma till ett något så när honnett resultat. Så visade det sig till sist, att man kunde konstatera, att det fanns 10,389 ideella föreningar med 1,175,317 medlemmar här i landet. En del medlemmar äro ju dubbelförda, men om man säger, att det finnes cirka en million personer i landet, som deltaga i ideell föreningsverksamhet, så har man därmed redan nått upp till öfver 20 procent af landets innebyggare. Frånräknar man barnen — jag har icke för ögonblicket funnit statistiken på hur många de äro — finner man, att det måste vara en kolossal del af rikets fullmyndiga medborgare, som denna lagstiftning om ideella föreningar skulle komma att omfatta. Då vidgar sig hela området, det får fullständigt nya och stora perspektiv, och jag vågar verkligen draga i tvifvelsmål, huruvida Andra kammarens majoritet, därest dessa perspektiv förelegat för densamma i hela sin utsträckning i fjol skulle varit så på det klara med att man borde stanna vid ett skrifvelseförslag under förmenande, att en lag borde komma till i alla fall. Ingen synes emellertid hittills ha undersökt huruvida man på annan väg kunde nå det mål man vill komma till: att bereda möjlighet för ideella föreningar, som endast i ringa utsträckning syssla med ekonomiska angelägenheter, att förvärfva sig rättigheter och ikläda sig skyldigheter utan en stor, betungande och hela föreningslifvet omfattande lagstiftning.

Remiss af en proposition.

Den statistiska utredningen gifver som sagdt vid handen, att föreningsväsendet spänner öfver ett ofantligt område. Det kan vidare konstateras, att alla samhälleliga sträfvanden, som söka bryta sig fram i landet, icke ha någon annan utväg än att kläda sig i föreningens, i sammanslutningens form. Individen ensam förslår ej längre. Detta är sålunda en andlig sida af saken, som alls icke blifvit uppmärksammad.

Jag vill hålla före, att kammarens ledamöter icke kunna känna sig trygga och säkra inför den utredning, som här presterats, särskildt med tanke på den oerhörda försiktigheten från regeringens sida och det grundliga utredningsarbete, som den sätter i gång, när det gäller andra saker, exempelvis frågor, som ingripa i medborgarnes ekonomiska lif. Hur lång tid tar det icke i dylika fall, innan man får regeringen att röra på sig, när det gäller att gifva efter för de önskningar, som opinionsvis frambäras. Jag behöfver endast som exempel nämna jordfrågan, för att nu icke tala om den utredning, som af regeringen säges vara nödvändig, för att man skall komma till ett resultat i den kvinnliga rösträttsfrågan, för hvars lösning Riksdagen uttalat sig.

Med hänsyn till senast antydda förhållande vågar jag bestrida riktigheten af herr statsrådets påstående, att den här framlagda utredningen skulle vara så fullständig, att Andra kammasen på densamma måtte kunna bilda sig en mening om behofvet och beskaffenheten af en föreningslag eller därpå bygga sitt beslut om godkännande af det utaf Kungl. Maj:t här framlagda förslaget till en dylik lag.

Man har visserligen kommit dithän med denna tudelning att, när det i det föregående förslaget var 112 §, som en människa, som hängaf sig åt ekonomisk och ideell föreningsverksamhet skulle sätta sig in i — jag antar, att samma intresse förefunnits på dessa närstående områden, dels ett ekonomiskt, dels ett ideellt — så har man nu i förslaget till lag om ideella föreningar 69 § och i förslaget om ekonomiska föreningar 92 §, det blir sålunda 161 §, som en så intresserad person skall se till, att han icke snubblar och stapplar på i den verksamhet, som han och hans kamrater vilja ägna sig åt. Det är absolut för mycket af lagparagrafer, och vinsten är negativ. Vill han inskränka sig till ideell föreningsverksamhet, så har han dock 69 §, som han och hans kamrater skola se till, att de icke träda för nära, när de idka denna föreningsverksamhet. Och då frågas: är det af behofvet påkalladt, när vi se, hvilka olika arter af mänsklig verksamhet, som föreningslifvet omfattar, är det af behofvet påkalladt att insnöra föreningslifvet i sådana former? Jag har den uppfattningen, att det icke är nödvändigt och att det förslag, som föreligger, icke har gjort svårigheterna mera öfverkomliga än hvad förhållandet skulle ha blifvit med 1910 års förslag.

I det nu föreliggande förslaget till lag om ideella föreningar kvarstår i alla fall ett inregistreringstvång. Förening, som icke är inregistrerad, får icke någon rättskapacitet, den ställes sålunda inför tvånget att inregistrera sig. Om den i sin verksamhet på det ideella området kommer i beröring med ekonomiska saker af mindre omfattning och har att ingå förbindelser, så måste den alltid ha klart för sig, att den måste låta inregistrera sig, och därmed skulle den komma in under alla dessa lagbestämmelser. Och då gör jag den frågan: när vi se, att föreningsverksamheten utvecklar sig, som den gjort, och att den alltmer blir ett organ för de medborgerliga sträfvanden, i hvilka vi veta, att individerna mer och mer uppgå; när vi se att individen, han må söka att drifva fram hvilket godt samhälleligt sträfvande han än vill, behöfver att sammansluta sig med andra individer, som vilja något liknande, blir det icke då dödande och hämmande för detta föreningslif, att medlemmarne, på samma gång de skola se till, att denna deras egentliga verksamhet föres framåt, också måste ha sina tankar inriktade på detta: vi måste handla på det sättet, att vi icke träda någon af lagens många paragrafer för nära! Jag har den uppfattningen, att detta skulle verka dödande i fortsättningen för föreningslifvet, och detta i trots af de förändringar, som det nu föreliggande förslaget innebär i jämförelse med det i fjol framlagda förslaget.

Jag har fått den uppfattningen, att föreningsverksamheten i och med denna lags antagande måste blifva ett fält för föreningsexperter. När man i föreningsverksamheten känner sig osäker och famlande inför lagens juristeri, eller när en förening bildas, då skall juristen komma till hjälp. Han skall se till att man under verksamheten icke kommer i kontakt med lagen eller att föreningens stadgar skrifvas så att föreningen blir inregistrerad af Konungens befallningshafvande i respektive län. Och många gånger — det har man kunnat konstatera på andra områden — ha Konungens befallningshafvande mycket skilda uppfattningar, huruvida stadgarne för de föreningar, som skola inregistreras, äro i öfverensstämmelse med gällande lag, trots det att man har lagföreskrifter om detta. För en del ekonomiska föreningar kunna stadgarna nu ofta bli återskickade för ändring och man får vänta årsvis, innan de godkännas. Och då föreligger den faran, att detta kommer att gå igen äfven på det föreningsområde, som dock har till ändamål att vara ett ideellt föreningsområde. Och detta är icke fördelaktigt för den framtida gestaltningen af medborgarnes samfällda sträfvanden här i landet på skilda områden, som vi se mer och mer taga sig uttryck.

Jo, herr statsrådet, det blir ett tvång på föreningsverksamheten. Herr statsrådet sade, om jag minns orden riktigt, att vi först skulle undersöka och konstatera, om det nu framlagda förslaget blefve ett tvång på föreningslifvet här i landet, innan vi

förkastade detsamma. Jag vill säga för min personliga del — och jag är öfvertygad därom, att många instämma med mig — att det här blefve ett tvång, ifrån det att denna föreningsverksamhet under åratal arbetat sig fram utan att de befolkningslager, det här främst afser, haft behof af lagstiftning på detta område. Och af denna undersökning rörande olika föreningar, fackföreningar, nykterhetsföreningar, idrottsföreningar, m. fl., som här föreligga, hela denna långa rad af föreningar, har undersökningen mig veterligt icke kunnat konstatera något enda fall, då medborgarne i utöfvandet af sina förut i lag icke begränsade rättigheter i de af dem själfva skrifna stadgarna trädt allmän rättsuppfattning eller allmänna rättsbegrepp för nära, eller att de fört in något i föreningslifvet, som skulle vara skadligt eller farligt för samhällslifvet i dess helhet. Och då blir det ett tvång på föreningslifvet, om dessa föreningar nu skulle föras in i sådana former.

Jag vill till slut säga, att inför en sådan uppgift som den att skapa om hela den miljö, under hvilken föreningsverksamheten i framtiden skall bedrifvas här i landet, och inför uppgiften att skapa lag på ett förut okändt och opröfvadt område, där lag icke varit införd förut, anser jag absolut nödvändigt, att denna kammare, som står vid den sista sessionen i den treårsperiod, som den varit samlad för, icke tar sig denna uppgift före, utan att den måtte anse lämpligt att ytterligare hvila på hanen och låta den utredning, som 1910 började på föranstaltande af herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, ytterliggare fortgå, så att man kan tränga djupare in i frågan från alla sidor och göra klart för sig, hvad man går att besluta äfven i denna fråga, som är så stor och vidtomfattande.

Med denna här framförda mening om det framlagda förslaget, vågar jag uttala den förhoppningen, när nu lagutskottet går att behandla förslaget, att, när det kommer därifrån, kammaren måtte stanna vid ett afslag. Att kammaren måtte stanna vid det beslutet, att den icke anser detta förslag — som af Kungl. Maj:t ansetts till och med så viktigt, att det förelagts Riksdagen mycket kort tid efter propositionen om hvad rikets tillstånd och behof kräfver — vara *så* viktigt, att det nu skall till hvarje pris antagas, utan att det synnerligen väl tål att ytterligare tänka på och följaktligen afslås.

Herr Åkerman: Herr talman, mine herrar! Det var ett yttrande af justitieministern, som föranledde mig att begära ordet. Han sade ungefär följande: att det varit önskvärdt, att 1901 års kommitté hade haft för handen det material, som nu är inne. Vidare sade han, att om så varit förhållandet eller om det då förelegat, skulle en stor del af de motigheter, som sedan inträffat, icke behöft förekomma. Ja, jag tillåter mig att ställa mig i

opposition mot detta yttrande; jag tror icke, att justitieministern har rätt, då han säger detta.

Jag skall då för att förklara, hvad jag menar, först nämna ett par ord om, huru denna kommitté, i hvilken jag var en af ledamöterna, lade sitt arbete. Vi hade visserligen ingalunda ett material, som kunde jämföras med det nu föreliggande, men i kommittén sutto personer, som hade förbindelse med föreningslifvet — jag syftar härmed särskildt på herr Waldenström. Han tog på sin lott att hålla oss i kontakt med nykterhetsordnarne och de religiösa samfunden. Vårt förslag lät han under hand öfverses af dessa föreningar, så att vi fingo veta, att de icke ställde sig afvisande till förslaget eller någon af förslagets detaljer. Hvad arbetareorganisationerna beträffar, så höllo vi också kontakt med dem. Jag minns särskildt ett tillfälle, då jag och nuvarande justitieombudsmannen Hasselrot, som också satt i kommittén, hade en konferens med en verksam, ledande personlighet inom arbetarevärlden. Vidare införskaffades under hand en hel hop föreningsstadgar, af hvilka man ungefär kunde se, hurudana förhållandena voro beträffande föreningslifvet. Jag vill också säga, att öfverståthållare Dickson, kommitténs ordförande, hade haft mycket att syssla med sådana förhållanden och kände till en hel del föreningar. Jag är därför öfvertygad om att kommittén kunde utan risk lägga fram ett sådant förslag, som vi gjort upp med det material, som vi själfva skaffat. Ty det är att märka, att kommitténs förslag innehöll betydligt mjukare bestämmelser och höll sig på ett helt annat plan, om jag så får säga, än det förslag, som i fjor föll här i kammaren.

Vi inläto oss icke på så många detaljer eller så många speciella frågor, som detta i fjol afvisade förslag innehöll, och däraf framgår tydligt, att vårt förslag icke kräfde så i detalj gående förarbeten. Äfven om kommittén hade satt i gång en sådan undersökning — den började sitt arbete i januari 1902 — så skulle nog, då förslaget ändtligen kom fram och började bearbetas inom justitiedepartementet på hösten 1906 eller i början af år 1907, åtskilligt nytt material behöft införskaffas, ifall man verkligen velat ägna förslaget en så grundlig behandling och speciell utarbetning som inom departementet företogs. Tiden går fort, och i föreningslifvet blir det ständigt nya bildningar. Jag behöfver blott erinra om att arbetsgifvarna började organisera sig under den tid, kommittén höll på med sitt arbete. Och efter denna centralisation har en del andra föreningar vuxit upp. Så vill jag minnas, att de frivilliga skytteföreningarna erhöllo sina konstitutioner på sommaren 1903.

Nu kan man också fråga, hvarför ej justitieministern, om verkligen denna stora grundläggande utredning ansågs så absolut nödvändig, införskaffade material till densamma hösten 1906, när han tog fram kommittébetänkandet ur justitiedepartementets lådor.

Det hade icke varit för sent att då sätta i gång med en sådan sak

Den egentliga anledningen till alla ledsamheterna är enligt min åsikt att lagarna för de ideella och för de ekonomiska föreningarna blefvo sammanarbetade. Därigenom kunde det lätt hända, att lagskrifvaren — måhända omedvetet — lät bestämmelser, som passade för ekonomiska föreningar, slinka med, som man säger, äfven då det gällde ideella föreningar, för att slippa att få en massa lagparagrafer. Det måste blifva på det sättet, och kommittén förespådde också, att det skulle gå så. Justitieministern åberopade ett yttrande i kommitténs motivering, hvarmed han ville påvisa, att kommittén liksom skulle gifvit ett litet uppslag till sammanslagning af lagförslagen. Ja, herr justitieministern har alldeles rätt, men man får icke glömma, att kommittén, på samma gång som den omnämnde detta uppslag, i alla fall tog afstånd därifrån. Jag skall beträffande denna sak be att få läsa upp en del af dess motivering. Den lyder sålunda:

»Vid föreliggande lagstiftningsarbete har det spörsmålet legat nära, huruvida icke en reglering af föreningsväsendet lämpligast vunnes därigenom, att stadgandena rörande såväl ekonomiska som icke ekonomiska föreningar sammanfördes i en gemensam lag. Att sådant i flera hänseenden skulle föranleda till ökad enkelhet, reda och öfverskådlighet är otvifvelaktigt, och därest föreningslagstiftningen i sin helhet på en gång blifvit föremål för utarbetande, hade måhända öfvervägande skäl funnits för ett sådant förfarande. I väsentlig mån annorlunda ställer sig emellertid saken, då lagstiftningen om ekonomiska föreningar redan föreligger. Oafsedt att det icke ingår i kommitténs uppdrag att upptaga denna ännu ganska nya och opröfvade lagstiftning till förnyad behandling, skulle det vara förbundet med stora svårigheter att i lagen om ekonomiska föreningar, såsom densamma nu är affattad, införa de bestämmelser, hvilka med hänsyn till ideella föreningar kunna anses behöfliga och lämpliga». Och så fortsätter kommittén: »Lätteligen skulle genom ett dylikt tillvägagångssätt ettdera slaget af föreningar blifva lidande, i det att för enhets vinnande antingen gällande bestämmelser om ekonomiska föreningar blefve underkastade omarbetning i delar, där sådan eljest icke, åtminstone för närvarande, borde äga rum, eller ock föreningar för ideellt syfte blefve föremål för stadganden, som i en lag, afsedd endast för dylika föreningar, icke skulle ifrågakomma. Kommittén har därför gifvit sitt förslag i ämnet formen af en särskild lag.»

Jag tror, som sagdt, att det var detta, att lagarna sammanarbetades, som var den förnämsta anledningen till de motigheter, som otvifvelaktigt uppstått, och ännu en gång vill jag stryka under, att det icke hade varit för sent för justitieministern att

förekomma dessa motigheter genom att sätta i gång en utredning hösten 1906, då lagarbetet inom departementet påbörjades.

Det förtjänar ock nämnas, att då lagen första gången föredrogs för högsta domstolen — det var visst i början af år 1907, jag minns icke säkert — och då en särskild föredragande var förordnad för ändamålet, hörde man icke, att högsta domstolen gjorde några anmärkningar mot att icke underlaget skulle vara bra eller att det icke skulle förefinnas tillräcklig utredning. Andra gången lagen föredrogs i högsta domstolen eller lagrådet, hvilket det nu var, hörde man heller icke någon klagan däröfver, utan denna har förnummits först nu. Därmed vill jag ingalunda ha sagt, att det icke är förträffligt, att en utredning nu föreligger, eller att vi icke böra vara glada öfver att ha den.

I detta sammanhang vill jag uttala en förmodan, att det är justitieministerns mening att låta i systematisk form öfverarbeta alla de anmärkningar, som framställts af föreningar och myndigheter mot det till dem remitterade lagförslaget, samt att låta Riksdagen få del af ett sådant tryck. Jag tror, att det vore synnerligen nyttigt för våra arbeten här att, då ju det stadgematerial, som införskaffats, blifvit bearbetadt, äfven alla anmärkningar, som gjorts af myndigheter och föreningar eller andra intresserade mot lagförslaget, blefve på ett systematiskt sätt sammanarbetade och tryckta, så att vi kunde få läsa dem. Jag känner icke till, om det är meningen att göra så, men jag tror, att det vore bra, om man gjorde det.

I sitt anförande påpekade herr justitieministern, att det skulle vara så önskvärdt, att denna lagstiftning nu ginge igenom, därför att den antagna aktiebolagslagen skall träda i kraft den 1 januari 1912. I hvad saken rör sig om de ideella föreningarna må jag säga, att jag icke kan förstå denna herr justitieministerns uppfattning. Jag kan icke inse, att en lagstiftning om alla de skiftande ideella föreningarna skall behöfva likna aktiebolagslagen, utan jag tror, att det är en olycka, om man vid nedskrifvandet af en lag om ideella föreningar ständigt skall ha sina tankar riktade på aktiebolagslagen. Då kommer föreningslagen att ha en smak af affärslag, som icke passar densamma.

Jag begärde egentligen ordet för att tala om det, som rörde kommittén, men då jag kommit upp i talarstolen, ber jag att dessutom få säga ett par ord om en sak, som jag tänkte på, då jag hörde talas om att stiftelselagen icke framlagts på samma gång som den nu förevarande. Jag kan icke annat än instämma med herr Schotte, då han beklagade detta förhållande, ty det är nödvändigt att afgränsa de ideella föreningarnas område mot stiftelsernas. Om man antager, att Konungens befallningshafvande får att göra med dessa saker, så vill jag för min del säga, att jag icke tror, att Konungens befallningshafvande alltid är i stånd att afgöra om en organisation, som presenteras för registrering, är förening eller stiftelse. Allra minst tror jag det, så länge icke

en stiftelselag föreligger, hvarigenom man kan erhålla ledning vid bedömandet af skillnaden mellan en förening och en stiftelse. Denna omständighet jämte det förhållandet, att en oerhörd mängd föreningar existerar, leder tankarna till att det icke går för sig, att med bibehållande af regeringsförslagets registreringstvång, lägga registreringen på Konungens befallningshafvande, utan att det måste inrättas en central myndighet, som tager saken om hand.

Jag skall icke ingå på någon granskning af förslaget — tiden är långt framskriden, och vi fingo ju förslaget först i går, så det kan icke komma i fråga. Jag skall blott be att få nämna en sak, som frapperade mig vid första genomläsandet af förslaget. Det gäller den nuvarande åttonde paragrafen i lagförslaget. Det förefaller, som om vederbörande icke skulle hafva tillräckligt utnyttjat det införskaffade materialet. I det nu framlagda lagförslaget § 8 står nämligen: »Ideell förenings firma skall utmärka, att föreningen utgör en sammanslutning af flere medlemmar (»förening», »förbund», »sällskap», »klubb», »gille» eller dylikt) och må ej innehålla orden »ekonomisk förening». Ja, jag undrar, huru efter detta det skall gå t. ex. med Evangeliska Fosterlandsstiftelsen — den har ju icke ett namn, som passar efter denna lags bestämmelser — eller med Röda Korsets sjuksköterskehem. Det är också en förening, som icke uppfyller lagens föreskrift med afseende å namnet. Och »Sveriges flotta». Den föreningens namn passar icke heller in på denna paragraf, utan äfven den föreningen får ändra namn. Detta kan ju synas vara bagateller, men det slog mig i alla fall, att materialet icke mera grundligt studerats, än att en sådan paragraf kunnat komma in i lagen.

Den granskning Riksdagen nu går att vidtaga kommer otvifvelaktigt att gifva vid handen, att äfven åtskilligt annat i lagförslaget behöfver ändras. Att nu i dag närmare ingå på denna sak kan icke komma ifråga, och jag skall därför icke nu längre uppehålla herrarnas tid.

Herr Lindhagen: Själfva ämnet är så uttömdt och föregående talare hafva så tillräckligt belyst detsamma, att jag, till följd jämväl af min stora heshet, ej egentligen borde hafva begärt ordet, men jag har uppkallats särskildt af ett yttrande utaf justitieministern, som icke blifvit af de föregående talarna bemärkt på ett sätt, som jag anser, att detta viktiga yttrande verkligen förtjänar. Justitieministern bekände nämligen inför oss, att den hufvudsakligaste anledningen, hvarför han skyndat sig så igen och med sitt trägna arbete sökt bereda oss fördelen och nöjet att åter vid denna riksdag få se denna föreningslag, *det* var att han hade en sådan bestämd uppfattning, att denna lag måste komma i par med aktiebolagslagen. Tänk bara, sade justitieministern: aktiebolagslagen skall träda i kraft den 1 januari 1912; skulle vi icke då på samma gång kunna få se föreningslagen äfven så

vidt gäller ideella föreningar träda i kraft och göra sin väg genom världen i spann med denna aktiebolagslag?

I olikhet mot herr Åkerman måste jag säga, att jag förstår denna justitieministerns uppfattning. Det är just däri själfva kärnpunkten ligger. Det är där, den stora principiella skillnaden bottnar mellan justitieministerns uppfattning och den uppfattning, som man har stridt för här rörande den ideella föreningslagstiftningen. Herr justitieministern är uti denna punkt en drömmare. Han drömmer om, att det stora finansiella föreningsväsendet alltid skall gå i spetsen och draga med sig hela detta lilla föreningsväsen, som bildas af det stora fattiga folket för att kämpa just mot de stora finansiella maktfullkomligheterna. Det är en dröm, som hela ministären drömmer, och som justitieministern fullföljer i det innersta. Och det är därför han lägger in hela sin själ däri; det är, måste jag säga, nästan tragiskt att se ett så uppoffrande arbete, som här blifvit gjordt, för att få en omöjlig dröm att gå i uppfyllelse. Men det är att märka i alla fall, att det är icke för det stora föreningsväsendet, det stora folkliga föreningsväsendet, där folket söker att, trots alla möjliga höga makter, slå sig fram och hålla sig uppe — det är icke för att tjäna sitt eget ändamål, som den ideella föreningslagstiftningen blifvit framlagd, utan det är för att tjäna och gå i ledband med den stora affärslagstiftningen; det är den man tagit till föredöme för att dessa lagar skola om möjligt blifva någorlunda lika.

Men man finner ju därutaf, huru ogärna justitieministern vill inlåta sig på de synpunkter, som gjort sig gällande här för den ideella föreningslagstiftningen. Han började sina nya tag med att säga: ja, nu är man tvungen att dela upp lagstiftningen i två, en för ideella föreningar och en för ekonomiska; men säger han: jag protesterar; jag tycker att det är galet, men jag uppoffrar min själ för att nästa gång få igenom lagen i Andra kammaren. Och hvad realiteten beträffar, så, sade han först: i det reella innehållet af det gamla förslaget har jag icke anledning att göra någon väsentlig ändring; ogärna går han in på en lag för de ideella föreningarna, som icke är byggd på den stora aktiebolagslagens grundval. När så den utredning, om hvilken man förra året talade, att den icke fanns, blifvit gjord, så är redan förslagets öde afgjordt inom departementet. Justitieministern har lagt den gamla lagen såsom grundval. Sedan har departementet och nämnda utredning haft litet kontakt med hvarandra, och så säger justitieministern: ja, jag skall pruta litet i småsaker med mig, så få vi se, om icke det hjälper, om icke i alla fall Andra kammaren slutligen går med och uppfyller drömmen om, att aktiebolagslagen och föreningslagen skola blifva ett.

Nu kan jag icke spå, huru det kommer att gå i detta fall. Men det är just i det sagda, som själfva kärnpunkten i hela frågan ligger. Jag tror för min del, att en föreningslagstiftning,

i den mån den må behöfvas, också skall komma. Men då bör det blifva det folkliga lifvet, som skall reglera den och begära lagstiftningen. Det folkliga lifvet kommer icke att begära den förr, än det funnits en ministär och andra också, som hafva makten och på samma gång skynda sig så fort de kunna att lägga ner samma nit, som justitieministern ådagalagt för att få dessa två lagar till ett, för att göra vägen jämn i folkets stora frigörelsekamp, och som icke göra på det sättet, som jag tillät mig vid remissdebatten att framföra exempel på, att skjuta upp saken för att hinna med att lägga fram för Riksdagens bedömande lagar, som verka därhän, att dessa framtidsutsikter skola undanskjutas för folket så länge som möjligt. Däruti bottnar det. För min del tror jag, att man bör vänta på den tid, då detta stora folkliga lif har utaf en kraftig regering lagts så, att folket kan komma fram. Och då kommer folket själft att begära de lagar, som det behöfver för sitt eget lif. Förr bör man icke påtvinga folket en sådan lagstiftning.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma nu afgifna yttrandena till lagutskottet.

§ 9.

Vid föredragning härpå af de på kammarens bord liggande motionerna hänvisades herr *Åkessons* motion, nr 293, till konstitutionsutskottet och herr *Ericssons* i Ofvanmyra *m. fl.* motion, nr 294, till statsutskottet.

§ 10.

Härefter föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 1 samt lagutskottets utlåtanden nr 3 och 4.

§ 11.

Ordet lämnades nu på begäran till

Interpellation. Herr Lindhagen som yttrade: Uti tidningen Social-Demokraten för den 2 innevarande månad lästes följande artikel:

»Plundringen af statens jordegendom.

Vattenfallsprocesserna. — Regeringen åsidosätter grundlagen och afsätter kammarkollegium.

Civilministerns diktamen den 27 sistlidne januari till statsrådsprotokollet rörande processerna om kronans vattenfall och rege-

ringens därpå grundade beslut ha utan vidare kommentarier återgifvits i pressen och för mången säkerligen gjort sig bra såsom till synes ett uttryck för regeringens lojala afsikter att med kraft häfda statens rätt. *Interpellation.* (Forts.)

Det är emellertid ej guld allt som glimmar, och särskildt har väl erfarenheten lärt oss, att man får akta sig att utan vidare utmynta vår civilministers energiska åthäfvor i reda penningar.

Låtom oss till en början konstatera situationen, sådan den är.

Från storkapitalistiskt håll äger en allmän rusning rum för att lägga beslag på den begränsade tillgången på naturrikedomar. Icke minst riktar sig detta sträfvande efter monopol mot vattenkraften, de hvita kolen, hvilkas framtidsbetydelse till äfventyrs kan blifva omätlig. Den värsta förargelsen åstadkommer här dels statens äganderättsanspråk på vattenfall och dels de ur förhållandenas natur uppdykande tankarna på en kontroll och reglering från det allmännas sida af den enskilda spekulationen och utnyttjandet af bland annat vattenfallen.

Till yttermera visso har för effektivt tillgodoseende af storkapitalets syn på dessa ting i oktober 1909 bildats den svenska vattenkraftsföreningen. Vid sidan af ett nyttigt arbete för lösning af de tekniska problemen sätter föreningen i sitt program såsom sin »betydelsefullaste» uppgift att »gifva ett samfälldt uttryck för den svenska vattenkraftsindustriens mening i den brännande frågan om en modern vattenlagstiftning»; föreningen vill i öfverensstämmelse härmed också »verka för enhetlig och praktisk behandling af vattenkraftsfrågorna vid domstolarna samt vid annan formell handläggning»; samt »vinna gehör för sin mening om förslag till författningar afsedda att reglera förhållandet emellan vattenkraftsindustrien och samhället».

Såsom man finner är föreningen en stridande kyrka, en mobilisering af enskilda intressen gent emot samhällsintressena. Hvilka målsmän äga då de senare att ställa häremot? Jo i första träffningen regeringen, vattenfallsstyrelsen och kammarkollegium.

Den nuvarande regeringen är emellertid representant för just dessa storindustriella intressen. Det är dessas tidsvåg som lyft den upp på taburetterna. Regeringens hjärta är i allo och således äfven här hos storkapitalet, mera ogärna och dröjande hos folket. Vattenkraftsföreningen har därför också regeringens öra i hög grad. Den är där som barn i huset.

Vattenfallsstyrelsen skulle ju egentligen vara en teknisk institution, men den har också att bevaka statens rätt och bästa och särskildt förvalta »sådana i Norrland belägna vattenfall, som enligt särskilda bestämmelser i afvittringsförfattningarna reserverats för statens räkning jämte tillhörande utmål» och dessutom äfven andra vattenfall enligt Konungens förordnande.

Denna styrelse har regeringen nu tillsatt efter sitt sinne så, att den, med stor teknisk duglighet säkerligen, äfven förenar frånvaro

Interpellation. (Forts.) af all representation för folkintressena. Ledamöterna äro fem. Professor Magnell är teknisk expert. Öfverste Hansen, tillika chef för verket, framlade i Teknisk tidskrifts specialnummer för mars 1909 några synpunkter i fråga om vattenkraftens tillgodogörande i Sverige. Där tog han afstånd från koncessionstvång vid utnyttjande af vattenfall »såsom en från vissa utländska förhållanden importerad, men för vår urgamla åskådning om äganderätten främmande princip», och synnerlig kylig ställde han sig i allmänhet mot »restriktiva lagstiftningsåtgärder på vattenkraftsområdet, ty sådana kunna lätt förkväfva det enskilda initiativet». Vidare sitta i styrelsen direktörerna för Grängesbergsbolaget Frisell och för Uddeholmsbolaget Herlenius. Slutligen finna vi där göteborgsadvokaten Hagelin, en skicklig och driftig man, som dessutom är från alla håll vitsordad och från många håll uppskattad såsom en åtminstone numera särdeles ifrig anhängare af de privatkapitalistiska synpunkterna i fråga om naturrikedomarnas tillgodogörande.

Samhällsintressenas lit måste således stå till kammarkollegium. Den tid är nu förbi, då kammarråden sutto på hvar sitt bruk och samtidigt å kronans vägnar regerade med kronans donationer till bruken. Det har på sistone hos kollegium visat sig en verklig vilja att effektivt häfda statens rätt. I den regeringsvänliga kapitalistpressen har detta betecknats som »öfverdrifvet tjänstenit», hvarpå regeringen uppmanats göra ett slut. Det är en offentlig hemlighet, att dessa tendenser inom kollegiet ha för regeringen varit mycket obekväma, kollegiets talsmän ha stått i särdeles låg kurs på senare tid å högsta ort. Problemet för regeringen har i själfva verket varit, hur man på ett behändigt sätt skulle kunna göra sig af med dem.

Det är detta sätt, som nu ansetts funnet och utspelats genom civilministerns publicerade diktamen.

*

En kommitté bestående af kammarrådet Björkman, vattenfallsstyrelsens ledamot Hagelin och på sistone professor Delin har haft i uppdrag att inom civildepartementet utreda statens rättsanspråk till vattenfall. Genom kommitténs hittills vunna arbetsresultat lärer emellertid utredningen om vattenfallen vara långt ifrån afslutad.

Om utförandet åter af rättegångarna har tvekan rådt mellan vattenfallsstyrelsens och kollegiets befogenheter. Det har dock till sist ej kunnat frånkommas att den förra myndighetens befogenhet gällde endast vissa vattenfall och att talan i öfrigt — såsom ock framgår af civilministerns yttrande — borde bevakas af kollegiet, som ju ock sitter inne med erfarenheten och bevismaterialet.

Af allt att döma har regeringen velat sköta denna sak ensam, under det från kammarkollegiehåll ansetts, för ett verksamt iakttagande af kronans rätt, nödigt att den fortsatta utredningen och processledningen öfverflyttades till kammarkollegium, där man var beredd att förorda särskilda dispositioner för ändamålet.

Nu har regeringen med en kupp löst saken i den ofvan antydda riktningen. Kommittén afsattes utan vidare, d. v. s. med undantag af Hagelin, som erhöll uppdrag att bevaka viss talan, som närmast tillkom vattenfallsstyrelsen och som denna styrelse förmält sig ej medhinna. *Interpellation.* (Forts.)

Slutligen — och detta är det företrädesvis uppseendeväckande — förordnades på finansministerns efterföljande föredragning revisionssekr. grefve Hamilton — säkerligen ingen regeringsmotståndare i ämnet — att i egenskap af advokatfiskal i kammarkollegium föra kronans talan i viss rättegång samt verkställa en del felande utredningar, därvid Hamilton ägde att »därest han finner sådana omständigheter föreligga, att kronans rätt bör göras i laglig väg gällande», därom göra anmälan. Detta skedde utan att kammarkollegium däröfver blifvit grundlagsenligt hördt. Kollegiets sakkunskap och ämbetsplikt kommer således att hållas utanför denna fråga, som i stället öfverlämnas till en af Kungl. Maj:t beroende uppdragstagare. Äfven kollegiet blef sålunda afsatt från befattning med saken.

Af civilministerns motivering framgår att snabbheten i processernas afgörande är ledmotivet, under det intresset för att kronans rätt grundligt och med kraft samt i alla förekommande fall bevakas, lyser med sin frånvaro. Man gör äfven från håll, som stå regeringen nära, knappast någon hemlighet af att regeringen ej har något särskildt intresse af att processerna vinnas af kronan utan endast af att de blifva afgjorda snarast möjligt för undanröjande af den förmenta stora faran (!) för industrien af osäkerhetstillståndet.

Hur klart framträda icke här parallellerna: aftalskommittén — vattenfallskommittén samt Leijonhufvud—Hagelin-Hamilton! Det är samma obesväradt hurtiga metoder och samma instinktiva syfte, partitagande för de storindustriella intressena mot det allmännas intresse.

Ingen vill att kronan, om den vinner, sedan skall, liksom de enskilda göra, visa obillighet mot de besegrade. Men det är äfven konstitutionellt en betänklig sak om administrationen genom ett ytligt och ointresseradt, på otillräckligt material byggdt processande, slumpar bort statens egendom och således på det sättet, liksom den under långliga tider på mångahanda omvägar förstått, afhänder kronan dess jordegendom utan Riksdagens hörande.

Man är emellertid nu till en början berättigad att fråga, hvarför mot de konstitutionella garantierna i 10 § regeringsformen kammarkollegium icke hörts, innan regeringen förordnat, hur utredning och talan skulle i dessa ärenden ske å kollegiets vägnar? Man skulle ju för öfrigt vid sidan af den nuvarande särdeles skickliga advokatfiskalen, som kunnat få ett biträde för löpande göromål, kanske kunnat ställa någon af kollegiets nuvarande för ändamålet särdeles kompetenta ledamöter, hvilka alla på sin tid varit kammaradvokatfiskaler.

Då regeringen nu emellertid gått sina partivänner till mötes i deras önskningar att nedslå allt »öfverdrifvet tjänstenit» i tillvara-

Interpellation. (Forts.) tagandet af kronans rätt har den i själfva verket kanske lyckats nedslå det verkliga intresse, som torde vara en nödvändig förutsättning för att de återstående ytterst omfattande vattenfallsutredningarna inom kammarkollegium må bringas till ett för kronan lyckligt resultat.

Carl Lindhagen.»

Till detta kan läggas att äfven justitekansleren i strid mot bruk och sin instruktion ej blifvit hörd ens öfver det ifrågasatta förordnandet af en extra advokatfiskal i kammarkollegium, måhända beroende på att äfven han såsom det säges ansett kronans talan böra föras af kammarkollegium.

De förhållanden, som berörts i förenämnda framställning och som, enligt hvad jag tror, äro i allo riktiga, gifva anledning till åtskilliga allmänna betraktelser rörande tillämpningen af 10 och 77 §§ regeringsformen.

I anledning häraf vågar jag anhålla om kammarens tillstånd att få till herr statsministern framställa följande frågor:

1:o. Anser regeringen stadgandet i 10 § regeringsformen om nödiga upplysningars inhemtande från vederbörande ämbetsverk innan ärendet i statsrådet föredrages vara en ovillkorlig föreskrift som måste iakttagas? Om så är, anser regeringen att uti ett ärende rörande ett ämbetsverks organisation och arbetssätt för fullgörande af sin uppgift med vederbörande ämbetsverk menas främst det ämbetsverk, hvarom i ärendet är fråga, samt att det måste anses nödigt att inhemta detta ämbetsverks utlåtande?

2:o. Anser regeringen, att stadgandet i 77 § regeringsformen, om att kronans jordägendom ej må på något sätt kronan afhändas utan Riksdagens samtycke, äfven innebär att Kungl. Maj:t ej äger att af egen maktbefogenhet genom underlåten rättegång efterskänka något kronans eventuella rättsanspråk eller genom brådstörtad rättegång utan tillräcklig utredning äfventyra, att kronan tappar? Om så är, ämnar regeringen söka tillvarataga kronans bortslumpade jordegendom med kraft och ingående omsorg i alla förekommande fall och genom sådana statens organ, som sitta inne med de bästa förutsättningarne för ett sådant uppdrag, samt i händelse regeringen finner någon kronans eventuella rätt böra efterlåtas underställa denna fråga Riksdagens pröfning?

Denna framställning blef på begäran bordlagd.

§ 12.

Härefter erhölls ordet af

Herr vice talmannen, som anförde: Herr talman! Till kammarens samtliga ledamöter har helt visst redan nått det

sorgebud, som i går spred sig i hufvudstaden, budskapet om att Gustaf Fröding upphört att lefva.

Med Gustaf Fröding har gått bort en diktare, som i sällspord grad förstått gifva uttryck åt den svenska folksjälens stämningar. Hans sånger hafva blifvit andlig egendom för vårt folks bredaste lager på samma gång som den mest förfinade odling beundrar deras mästerskap

Enigt lärer därför hela vårt svenska folk samlas i tacksam hyllning åt Gustaf Frödings minne.

Med anledning däraf anhåller jag, att kammaren beslutar, att i telegram till Frödings närmaste anhöriga betyga sitt deltagande i den sorg, som drabbat dem, och tillika beklaga den förlust vår svenska diktning genom Frödings frånfälle lidit, samt uppdraga åt herr talmannen att författa, underskrifva och affärda nämnda telegram.

På samma gång hemställer jag äfven, att Första kammaren måtte inbjudas att fatta enahanda beslut.

Kammaren biföll herr vice talmannens ifrågavarande förslag.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Svallingson*	under	5	dagar	fr. o. m.	den 11	februari,
»	*Andersson* i Bråborg	»	5	»	»	» 11	»
»	*Juhlin*	»	2	»	»	» 10	»
»	*Igel*	»	3	»	»	» 11	»
»	*Ekman* i Mogård	»	2	»	»	» 13	»
»	*Månsson*	»	4	»	»	» 11	»
»	*Olsson* i Blädinge,	»	5	»	»	» 14	»
»	*Janson* i Bråten	»	8	»	»	» 11	»
»	*Kristensson*	»	12	»	»	» 11	»
»	*Almqvist*	»	den 11 februari,				
»	*Svensson* i Saläng	»	5 dagar fr. o. m. den 13 februari och				
»	*Rydén*	»	den 10 februari.				

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5.10 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Lördagen den 11 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, lag om vissa arbetstvister, lag om vissa arbetsaftal, lag angående ändrad lydelse af 158 § utsökningslagen samt lag angående ändrad lydelse af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907;

angående anslag till arbetsdomstolen; och

angående understöd åt arbetarna vid mynttillverkningen P. A. Andersson, O. H:son Olofsson, R. V. Sahlén och C. A. Staflund.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Jämlikt därom den 8 i denna månad fattadt beslut företogos nu val af dels tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare, dels ock sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

Valmän:

herr *Berg* i Göteborg,
» *Berggren,*
» *Berglund,*
» *Bergman,*
» *Bogren,*
» *Broomé* i Högbo,

herr *Byström*,
» *Ekman* i Mogård,
» *Engström*,
» *Ersson*,
» *Gustafsson* i Vi,
» *Jansson* i Edsbäcken,
» *Nilsson* i Malmö,
» *Nilsson* i Linnås,
» *Odqvist*,
» *Olsson* i Berg,
» *Olsson* i See,
» *Peterson* i Kvisberg,
» *Sjö*,
» *Ström* i Transtrand,
» *Thorsson*,
» *Thyrén*,
» *Åberg* och
» *Öberg*,

en hvar med 193 röster; samt till

Suppleanter:

herr *Jonsson* i Gumboda	med	179	röster,	
» *Johansson* i Häradsköp	»	179	»	
» *Johansson* i Gärde	»	179	»	
» *Stärner*	»	179	»	
» *Berg* i Munkfors	»	178	»	och
» *Carlson* i Herrljunga	»	178	»	

Ordningen mellan de suppleanter, hvilka erhållit lika antal röster, bestämdes, sådan den finnes här ofvan angifven, genom lottning.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 5.

Härefter föredrogs herr *Lindhagens* å kammarens bord hvilande anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål; och blef denna anhållan af kammaren bifallen.

§ 6.

I anledning af remiss af en motion.

Till behandling förelåg nu konstitutionsutskottets memorial n:r 1, med anledning af remiss från Andra kammaren af en utaf herr Lindhagen väckt motion.

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

Till konstitutionsutskottet hade från Andra kammaren blifvit remitterad en därstädes af herr Lindhagen väckt motion, nr 247, hvari yrkats, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttala den uppfattningen, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej finge mot 77 § regeringsformen afhändas städerna utan Riksdagens samtycke, eller, om detta ej kunde bifallas, hos Kungl. Maj:t anhålla, att bifall till framställningar af ena eller andra slaget om sådan donationsjords afyttrande ej måtte äga rum utan Riksdagens hörande och samtycke samt, såvidt afsåges städernas ännu behållna jord, i hvarje fall medgifvas endast när synnerliga omständigheter därtill föranledde.

Utskottet hemställde, att herr Lindhagens ifrågavarande motion måtte till Andra kammaren återlämnas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades ordet på begäran till

Herr Gripenstedt, som yttrade: Då konstitutionsutskottet härom dagen behandlade frågan, huruvida herr Lindhagens till utskottet remitterade motion nr 247 skulle af utskottet behållas eller till kammaren återlämnas, deltog jag i detta ärendes behandling och yrkade, att utskottet skulle behålla motionen, hvilket yrkande emellertid icke bifölls.

Vid justeringen af utskottets memorial var jag däremot icke närvarande, och blef därför icke min reservation mot detsamma antecknad. Vid sådant förhållande anser jag mig vara oförhindrad att här i kammaren framlägga de skäl, som varit bestämmande för min ställning till frågan.

Motionen innehåller, såsom herrarne veta, tre yrkanden, hvilka alla röra sig om samma föremål, nämligen om Kungl. Maj:ts rätt att tillåta städerna afyttra den till desamma under villkor om oförytterlighet donerade jorden. Det första yrkandet i motionen pekar direkt på § 77 regeringsformen, och det torde väl vara obestridligt, att motionen i den delen borde tillhöra konstitutionsutskottet. Med det sammanhang, hvari de senare yrkandena stå till de första, låg det nära till hands, att en uppdelning af motionen icke skulle behöfvas, och motionen blef också utan invändning från något håll i sin helhet remitterad till konstitutionsutskottet. I detta ögonblick vill jag icke inlåta mig på frågan, om ett bifall till motionen vore önskvärdt eller icke, och ej heller, huruvida herr Lindhagens formulering i motionen var den lyckligaste. Särskildt för konstitutionsutskottet, som ju har motionsrätt, skulle sistnämnda omständighet icke vara af någon större betydelse, ty om utskottet funnit innehållet lämpligt, skulle det självt kunnat göra om formuleringen. Så långt har emellertid utskottet aldrig kommit, utan utskottet har helt enkelt visat motionen ifrån sig, och det är detta sätt att behandla motionen, som jag icke anser vara riktigt.

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

Utskottet säger: »I fråga om det af motionären framställda yrkandet, att Riksdagen skulle genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t uttala en bestämd uppfattning angående tolkningen af § 77 regeringsformen, finner utskottet detsamma icke kunna mot grunderna för § 83 regeringsformen af Riksdagen upptagas till pröfning och godkännande.

Hvad motionären i öfrigt i sin motion föreslagit, omfattar ett ämne, som synes utskottet icke tillhöra dess behandling.»

Och har utskottet, på grund af hvad sålunda anförts, med stöd af § 7 i de för Riksdagen gällande reglementariska föreskrifter hemställt, att motionen måtte till kammaren återlämnas.

Hvad nu angår den första delen af utskottets motivering, så vore det gifvetvis ett mycket starkt talande skäl för afslag å motionen, om ett sådant uttalande, som motionären har begärt, skulle stå i strid med regeringsformen. Men innan utskottet beslutat en sådan hemställan, som det här gjort, borde väl utskottet tagit motionen under ompröfning och afgifvit yttrande, men detta har icke skett.

Antag nu, att båda kamrarna skulle låta bero vid memorialet. Motionen lär icke af motionären återkallas och borde väl i så fall remitteras till ett annat utskott. Men det förefaller mig otänkbart, att något annat ständigt utskott skulle vara behörigt att taga upp densamma, och med hänsyn därtill att det första yrkandet, såsom jag nyss nämnde, pekar direkt på regeringsformen, synes det icke heller troligt, att motionen skulle kunna i sin helhet tagas upp af något tillfälligt utskott. Ingen har yrkat, att densamma skulle klyfvas, och det har aldrig ifrågasatts, att någon oegentlighet vid remissen skulle vara begången.

Om ett annat utskott emellertid finge öfvertaga motionen, skulle detta i alla händelser stå undrande och spörjande inför memorialet, ty konstitutionsutskottet, det grundlagsvårdande första utskottet i Riksdagen, säger, att det icke vågat taga på sig någon pröfning af motionen, och att dess innehåll är sådant, att utskottet icke kunnat upptaga motionen till behandling. Skulle då något annat utskott vilja riskera ett sådant vågstycke? Men hvad blir under sådana förhållanden följden? Jo, att en motion, som i vederbörlig ordning blifvit remitterad till ett utskott, men af detta återlämnats, blir fullständigt husvill. Motionen blefve aldrig pröfvad, och faktiskt komme Riksdagen icke ens i tillfälle att afslå motionen. Den hade redan i lindan blifvit kväfd af konstitutionsutskottet.

Det sades i utskottet, att man skulle akta sig för att skapa ett prejudikat på att mottaga motioner, som rätteligen icke hörde dit. För min del finner jag det farligare att i dag skapa ett prejudikat på den villervalla, som skulle uppkomma, om memorialet utan vidare godkändes.

På grund af hvad jag sålunda anfört, herr talman, tillåter

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

jag mig yrka, att med afslag å konstitutionsutskottets memorial kammaren måtte besluta, att den ifrågavarande motionen skall af konstitutionsutskottet behandlas.

Vidare anförde:

Herr Lindhagen: Jag ber att få instämma i den siste ärade talarens yrkande och, utöfver hvad han anfört, tillägga några skäl.

Denna motion afser att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på något, som jag anser vara ett missförhållande, och jag ville att Riksdagen skulle uttala sig om, att äfven den tilläfventyrs anser det vara ett missförhållande, nämligen att städernas donationsjord bortsäljes utan Riksdagens samtycke. Jag har önskat få fram ett uttalande från Riksdagen i den riktningen, att detta skulle stå i strid med § 77 regeringsformen, som stadgar, att kronans jord icke får utan Riksdagens samtycke på något sätt kronan afhändas.

Nu har konstitutionsutskottet behandlat denna framställning som en begäran om lagförklaring enligt § 83 regeringsformen. Jag kan icke förstå, hur utskottet kunnat komma på en sådan mening, ty motionären för sin del vill icke alls ha någon lagförklaring. § 83 afser en sådan grundlagsförklaring, som skall bli bindande för alla framdeles. Här åter är det endast meningen att petitionsvis på ett enkelt sätt utan omgångar och utan att använda storklubban fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på, huruvida icke här föreligger ett misstag, som Kungl. Maj:t i så fall ville och utan vidare kunde rätta. Finner då Kungl. Maj:t, att något misstag icke blifvit begånget från Kungl. Maj:ts sida, vidhåller väl Kungl. Maj:t sin praxis. Ifall åter Kungl. Maj:t anser, att en lagändring bör äga rum, föreslår väl Konungen Riksdagen en sådan ändring. Eller ock underställer Kungl. Maj:t hädanefter Riksdagen dessa frågor. Här är således blott afsedt, att Riksdagen skall begagna sin vanliga petitionsrätt, sin rätt att i alla möjliga ärenden uttala meningar till Konungen. Det står uttryckligen i § 89 regeringsformen, att Riksdagen får i alla ärenden, som röra den allmänna hushållningen, göra föreställningar och framställa önskningar hos Kungl. Maj:t, och äfven i en massa andra ärenden, som ligga på sidan om den allmänna hushållningen, skrifver Riksdagen jämt och samt och gör föreställningar eller framställer önskningar. Det vore då bra underligt, om icke Riksdagen kunde få göra sådana framställningar, äfven då det gäller tillämpningen af en grundlag.

Såsom vi veta, ha enskilda petitionsrätt till Konungen. Det är en gammal svensk konstitutionell rätt att genom petitioner göra framställningar till Konungen. Man kan då tänka sig till exempel det fallet, att stadsfullmäktige i en stad beslutit, att

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

stadens donationsjord skall försäljas, men en minoritet i stadsfullmäktige har varit af annan uppfattning. Då går denna minoritet in till Konungen med en petition, och för att använda alla möjliga skäl för att hindra majoritetens förslag att gå i verkställighet, framhåller den äfven, att Kungl. Maj:t måtte besinna, huruvida icke i själfva verket Riksdagen också måste höras öfver detta stadsfullmäktiges beslut. Då måste denna petition pröfvas af Konungen, den anmäles i statsrådet och Konungens rådgifvare ha att under konstitutionellt ansvar taga hänsyn till de skäl, som i densamma anföras. Det vore då bra besynnerligt, om icke Riksdagen skulle ha samma petitionsrätt i en sådan sak som denna.

Jag vill dessutom fästa herrarnes uppmärksamhet på en konsekvens af ett bifall till konstitutionsutskottets förslag, som denna kammare icke gärna kan vara med om. Häromdagen hade i en reservation till lagutskottets betänkande rörande granskningen af justitieombudsmannens ämbetsförvaltning framställts det yrkandet, att Riksdagen med hänsyn till en viss omständighet skulle göra det uttalandet, att justitieombudsmannen i kraft af sitt ämbete, d. v. s. enligt gällande grundlag, hade vissa befogenheter. Talmanskonferensen hade då ansett, att detta yrkande icke kunde framställas därför att det icke förelåg någon motion och ej heller justitieombudsmannen gjort ett direkt yrkande i den riktningen. Då tillät jag mig under öfverläggningen konstatera, att bakom denna talmanskonferensens uppfattning låg dock det uttalandet, att i och för sig Riksdagen icke vore obehörig att för sin del uttala en sådan mening om grundlagens rätta tillämpning, och det till och med utan att göra petition till Konungen, helst det gällde Riksdagens egen ämbetsman.

Här föreligger nu en motion. Det hinder, som vid det berörda tillfället af talmanskonferensen ansågs föreligga för ett dylikt uttalande, är således här undanröjdt. Riksdagens Andra kammare beslöt i det fall, hvarom jag erinrat, sedan reservanten till lagutskottets betänkande ändrat formuleringen af sitt yrkande, i alla fall att göra ett direkt uttalande om att justitieombudsmannen enligt grundlagen och sin instruktion handlat riktigt i ett visst afseende. Skulle nu detta konstitutionsutskottets utlåtande, som här föreligger, bli af Riksdagen antaget, har därigenom underkänts behörigheten af det uttalande, som på detta sätt gjordes häromdagen i Andra kammaren, ty detta innebar lika mycket tolkning af en grundlag, som det här är fråga om, och Riksdagen skulle i det fallet lika litet som här kunnat ha befogenhet att uttala sig annat än i den ordning § 83 regeringsformen föreskrifver.

Nu ser man ju också, hur konstitutionsutskottet själft har haltat på sin mening. Det har icke vågat åberopa § 83 regeringsformen, utan åberopat grunderna för samma paragraf, och komma vi in på den bogen att åberopa en hel del »grunder» för

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

att Riksdagens yttrandefrihet skall kringskäras, ja, då kan det gå mycket långt och på vägar, dit vi icke alls vilja komma.

Jag har för min del alltid haft den uppfattningen, att Riksdagens främsta uppgift är kort sagdt att taga bladet från munnen, men numera visa sig äfven här liksom i det öfriga lifvet tendenser att kringskära yttrandefriheten på alla möjliga sätt. Nu användas alla lagtolkningsmetoder man kan utfinna för att man icke skall få uttala en mening i det allmänna lifvet och likaså inom Riksdagen. Jag tror, att detta utlåtande i själfva verket är ett ganska farligt och missriktadt attentat mot Riksdagens rätt att petitionera och uttala sin mening om föreliggande frågor.

Jag skall därför be att få hemställa om bifall till den förste talarens yrkande.

Herr Jansson i Djursätra: Ja, herr talman, jag vill börja där den siste talaren slutade. Han uttryckte den uppfattningen, att det vore farligt, om Riksdagens frihet på något sätt inskränktes, så att den ej i hvilket fall som helst finge tillfälle att yttra sin mening. Jag för min del håller dock före, att det finnes en begränsning i friheten, när det gäller våra grundlagar, och tror icke, att det vore önskvärdt, att friheten finge röra sig efter hvarje enskild riksdagsmans önskan.

Herr Lindhagen har i sin motion först framställt yrkande om en skrifvelse till Kungl. Maj:t, däri Riksdagen skulle *uttala den uppfattningen*, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må mot § 77 regeringsformen afhändas städerna utan Riksdagens samtycke. Därefter fortsätter han vidare med ett par andra yrkanden, därest den första framställningen icke skulle vinna konstitutionsutskottets eller Riksdagens bifall. Han är sålunda själf osäker om huruvida detta hans första yrkande kan vinna bifall.

Skälet, hvarför utskottet för sin del icke har kunnat förorda detta herr Lindhagens yrkande, har utskottet i sin motivering uttalat och det lyder så: »I fråga om det af motionären framställda yrkandet, att Riksdagen skulle genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t uttala en bestämd uppfattning angående tolkningen af § 77 regeringsformen, finner utskottet detsamma icke kunna mot grunderna för § 83 regeringsformen af Riksdagen upptagas till pröfning och godkännande.» Huru lyder då § 83 regeringsformen? Där står så här: »Ej må någon för framtiden gällande förklaring af grundlagarna stadgas, utan på det sätt, som vid ändringar i dem iakttagas bör.» Är det fråga om att grundlag eller någon viss del af grundlagen skall tolkas genom uttalande å Riksdagens sida i den riktning, som herr Lindhagen här begärt — och för min del har jag den uppfattningen, att herr Lindhagen har med uttrycket »uttalande» åsyftat viss tolkning, i annat fall

vore hans påstående meningslöst — så är det föreskrifvet i § 83, att något sådant uttalande och någon sådan tolkning får icke göras i någon annan ordning, än som är bestämd för grundlags ändring och stiftande.

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

Det kan väl icke under sådana förhållanden vara rimligt, att konstitutionsutskottet med iakttagande af 83 §:s föreskrift för sin del skulle kunna förorda ett sådant uttalande, som herr Lindhagen begärt, i synnerhet som i 84 § bestämdt föreskrifves, att »grundlagarna skola efter deras ordalydelse i hvarje särskildt fall tillämpas.»

Hvad vidare beträffar det andra yrkandet, som herr Lindhagen framställt, emedan han som nämndt antager, att det första yrkandet möjligen icke kunde vinna bifall, så har utskottet för sin del därom sagt, att »detta omfattar ett ämne, som synes utskottet icke tillhöra dess behandling», och på dessa grunder har utskottet för sin del ansett, att motionen bör till kammaren återlämnas.

Då jag för egen del i allo gillar det slut, hvartill utskottet kommit, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Staaff: Herr talman! Det stadgande, som säger, att grundlagarna skola efter deras ordalydelse tillämpas, lär väl icke ge berättigande åt konstitutionsutskottets ståndpunkt, eftersom konstitutionsutskottet uttryckligen har åberopat icke ordalydelsen af, utan de s. k. grunderna för § 83 regeringsformen. Det är också alldeles tydligt för mig, att den förre ärade talarens uppfattning icke kan vara riktig, då han säger, att Riksdagen på intet sätt får, om jag fattade honom rätt, göra något uttalande om en grundlags tolkning. Jag tror, att man kan uppvisa många exempel, då Riksdagen i sina skrifvelser har gjort sådana uttalanden i mer eller mindre bestämd form.

Hvad som för mig i denna fråga är hufvudsaken, är det, att ifall man skulle bifalla hvad konstitutionsutskottet här har hemställt, då skulle detta i själfva verket komma att innebära, att Riksdagen på förhand och utan saklig pröfning omintetgjorde en motion, som till sin natur vore sådan, att den måste tillhöra ständigt utskott. Men detta strider uppenbarligen mot grundlagens bestämda bud. Om nämligen kammaren skulle bifalla, hvad utskottet här har hemställt, då skulle det ju innebära, att kammaren utan någon realpröfning gåfve sig in på att säga: den motionen kan öfver hufvud taget icke bifallas, ty den kan icke väckas. Men jag ser icke, att vår grundlag ger anledning eller möjlighet till en sådan förklaring från kamrarna. Det är väl möjligt, att man, när man pröfvar motionen slutligt, då kan på ungefär sådana skäl, som konstitutionsutskottet nu anfört, komma att afslå den — det vill jag icke yttra mig om, då jag naturligtvis icke vill föregripa realpröfningen. Men hvad som är säkert,

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

är, att realpröfning i den mening jag nu antydt äger motionären rätt att påyrka, och en sådan kan ej bli af, om konstitutionsutskottets hemställan, sådan den här föreligger, skulle komma att bifallas.

Det är ur den synpunkten i synnerhet, som jag för min del ber att, med instämmande i hvad särskildt den förste talaren yttrade, få yrka afslag på konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Det är i anledning af den siste ärade talarens påstående, att Riksdagen för sin del har befogenhet att i viss omfattning göra tolkningar och uttalanden angående grundlagarnas tillämpning, som jag begärt ordet. För min del har jag fortfarande den uppfattningen, att jag tror ej, att Riksdagen kan, på sätt motionären föreslagit, i strid mot grundlagen tillvälla sig en sådan makt. Och jag skulle vilja hemställa, huru Riksdagen å sin sida skulle finna det, om t. ex. Konungen i statsrådet behagade för sin del anföra till protokollet ett uttalande om huru grundlagen i något eller flera fall borde tolkas och tillämpas. Jag tror sålunda, att det ej går an att slå in på den af motionären anvisade vägen.

Herr Staaff: Ja, jag tror fortfarande, att den ärade talaren något har missuppfattat hvad grundlagen menat med »förklaring». Med förklaring har grundlagen, såvidt jag tror, menat, att den ena eller andra statsmakten uttalar en tolkning af grundlagen med anspråk på att denna tolkning skall vara för framtiden gällande såsom grundlag, med fullkomligt, uttryckligt och formellt anspråk därpå. Det är på det sättet man kan förklara denna paragrafs tillkomst, eftersom anspråk i den riktningen gjorts förut under vårt konstitutionella lif. Om sålunda Konungen skulle utfärda en ukas, att så och så skall grundlagen i visst afseende tolkas, eller om Riksdagen skulle utfärda en ukas, att så och så skall grundlagen tolkas, då skulle detta vara fullkomligt stridande mot grundlagens bud. Men något sådant har motionären icke föreslagit, och följaktligen tror jag ej, att hans förslag kommer under det förbud, grundlagen härvidlag uppställt. Men jag säger ännu en gång, det må vara huru som helst i det fallet, så tror jag ej, att detta rätteligen kan afgöras på det sätt, som konstitutionsutskottet angifvit, nämligen att motionen finge återlämnas. Utskottet får ej återlämna en motion, annat än om motionen icke hör till det utskottet, icke ligger på det område, som det utskottet har att särskildt behandla. Men om det öfver hufvud taget formellt tillhör det området, då måste efter min uppfattning utskottet vara skyldigt att behandla motionen, att ge sina skäl, hvarför den bör antagas eller afslås, äfven om utskottet i sista hand till äfventyrs skulle stanna vid ett sådant skäl, som

här i en oegentlig och inkorrekt form, såvidt jag förstår att bedöma saken, framförts.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

Herr vice talmannen: Herr talman! Innan öfverläggningen i ämnet afslutas, torde det vara lämpligt att gifva kammarens ledamöter en öfverblick öfver hvad frågan i realiteten egentligen gäller. § 77 regeringsformen handlar om olika slags fastigheter och säger: »Kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill hörande hemman och lägenheter, kronoskogar etc. må Konungen icke utan Riksdagens samtycke — — — — — kronan afhända. De skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen därom föreskrifver; *dock* att de personer och menigheter, som, efter hittills gällande författningar, sådana kronans tillhörigheter nu innehafva eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo — — — — —». Här handlas sålunda om två slags fastigheter, dels sådana, som vid 1809 års grundlags tillkomst direkt och omedelbart hörde under kronan, dels sådana, som redan vid tillkomsten af denna grundlag voro kronan afhända och upplåtna till bruk och nyttjande af personer och menigheter.

I fråga om första slaget fastigheter är det otvifvelaktigt, att dessa icke få kronan afhändas utan Riksdagens samtycke. Beträffande åter det andra slaget fastigheter, de, som redan förut voro kronan afhända, heter det, att deras innehafvare skulle njuta laglig rätt därå till godo. Den lagliga rätt, som tillkommer dessa innehafvare, den återfinnes före den tiden i en mångfald skiftande författningar, tillkomna på olika tider och af mycket olika innehåll. Dessa författningar ha samlats till ett helt först i och med tillkomsten af nu gällande kommunallagar genom stadgandet i 1862 års kommunalförfattningar, för landet och för städerna, där det heter, att för att afyttra sådan fastighet fordras Kungl. Maj:ts tillstånd. Skillnaden mellan de båda olika slagen af fastigheter är således den, att det första slaget — den jord, som fortfarande tillhöra kronan — icke får afhändas utan Riksdagens samtycke, medan beträffande det andra slaget af fastigheter Riksdagen har afhändt sig medbestämmanderätten, och slutsatsen blir här, att hufvudbestämmelserna angående handhafvandet af städernas donationsjord återfinnas i 74 § i Kungl. Maj:ts förordning angående kommunalstyrelse i stad, och att 77 § regeringsformen måste, sådan den nu är affattad, anses innehålla ett uttryckligt undantag från Riksdagens medbestämmanderätt rörande den jord, som afsöndrats före tillkomsten af 1809 års grundlag. I fråga om den jord, som afsöndrats efter 1809 såsom donationsjord, är det klart, att om den afsöndrats utan Riksdagens samtycke, så har där skett en olaglighet.

Vill jag då af hvad jag anfört draga någon slutsats, måste det bli den, att herr Lindhagen med sin motion yrkat, att Riks-

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

dagen hos Kungl. Maj:t skulle uttala en uppfattning, att Kungl. Maj:t borde i fråga om städernas donationsjord förfara på ett sätt, som måste anses stå i tydlig strid mot 77 §:s regeringsformen anda och mening, d. v. s. att Riksdagen skulle begära, att Kungl. Maj:t skulle i förevarande fall handla mot grundlagens nuvarande föreskrift och innehåll.

Beträffande vidare det, som herr Lindhagen talat om angående Riksdagens rätt att petitionera i alla möjliga ämnen, så har här strängt taget icke varit fråga om att petitionera hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte förfara på visst sätt, utan fastmer att Riksdagen skulle uttala den uppfattningen, att Kungl. Maj:t i ett visst fall skall så och så förfara. Petitionsrätten afhandlas i grundlagen oegentligen i 89 § i regeringsformen och afser där sådana ämnen, öfver hvilka Kungl. Maj:t har sig uppdraget att förfoga och lagstifta. Riksdagen kan ju visserligen också petitionera, och gör det i själfva verket mycket ofta, i andra ämnen, sådana, där Kungl. Maj:t och Riksdagen gemensamt ha bestämmanderätt, men detta sker helt naturligt icke enligt 89 § i regeringsformen, utan enligt 87 §:s stadganden, enligt hvilka Riksdagen begär, att Kungl. Maj:t måtte medverka med Riksdagen att åstadkomma lagstiftning i visst syfte på ett eller annat sätt. I fråga om ändring af grundlag kan på lika sätt 87 § regeringsformen tillämpas i fråga om Riksdagens petitioner; enda skillnaden blir, att bestämmelserna i 81 § därvid också få iakttagas. Men en Riksdagens skrifvelse, innehållande, att Kungl. Maj:t skulle tolka ett grundlagsbud, såsom om det gällde Konungens ekonomiska och administrativa lagstiftningsrätt enligt 89 §, måste i och för sig betraktas som en oformlighet.

Utskottet har därför kommit till det resultat, att herr Lindhagen i sin motion utgått från en felaktig uppfattning af 77 § regeringsformen och att herr Lindhagen med utgående från denna felaktiga uppfattning har påyrkat, att Riksdagen skulle gå grundlagsstridigt till väga.

Jag har velat framhålla detta såsom det resonemang, hvarpå utskottet grundat det slut, hvartill det kommit. Jag för min del har inom utskottet uttalat mig därför, att utskottet borde behålla motionen och afge ett realuttalande i frågan. Och därför, herr talman, vill jag nu icke framställa något yrkande, utan jag har endast ansett mig böra framföra de synpunkter, som i utskottet kommit till uttryck.

Herr Lindhagen: Den siste talaren har ingått på en realitetsbehandling af själfva frågan. För min del anser jag mig icke behöfva eller böra upptaga den saken till närmare bedömande. Jag vill endast säga, att de slutsatser och det resonemang, som vice talmannen förde på tal, enligt min uppfattning icke äro riktiga. Men hvad som tillhör realitetsbehandlingen kan som sagdt

bli föremål för diskussion sedermera, när frågan kommer före till slutlig pröfning. Jag kan nämna emellertid, att i går fick jag reda på, att justitiekanslern i bref den 21 juli 1910 till Kungl. Maj:t har fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att i dessa frågor bör Riksdagens samtycke inhämtas.

I anledning af remiss af en motion. (Forts.)

Hvad den siste talaren framhöll, att utskottet skulle ha på det ingående och vidlyftiga sätt, som han nu säger, resonerat om själfva realitetsfrågan och därifrån kommit till det slut, till hvilket utskottet kommit, så förefaller det mig litet underligt, ty jag har mig bekant, att motionen icke förelåg i tryck, och utskottsledamöterna hafva således aldrig haft tillfälle att läsa densamma. Själfva klämmen och resonemanget, som utskottet gör, utesluter helt och hållet, att man i utskottet börjat med att på ingående sätt behandla saken realiter, utan visar, att man helt och hållet upptagit den formellt.

På grund af de skäl, som nu framställts, och då min uppfattning tyckes finna understöd jämväl från ledamöters i konstitutionsutskottet sida, skall jag be att få vidhålla mitt yrkande.

Herr von Schéele: Då jag i utskottet afstod från fullföljande af min ursprungliga afsikt att reservera mig, anhåller jag nu, herr talman, att få till protokollet antecknadt, att jag inom utskottet gjorde gällande den uppfattningen, att utskottet borde med hänsyn särskildt till motionens förra del upptaga frågan till realitetsbehandling.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Då jag för min del oförmodadt blef inkallad att tjänstgöra i utskottet den dag beslutet fattades i denna fråga — jag inkallades på den grund att den ordinarie ledamoten, herr Nilsson, insjuknat — och då jag vid det tillfället endast hörde motionens kläm uppläsas, och då man vidare i en fråga som denna icke kan i en hast bilda sig ett bestämdt omdöme, så ha dessa skäl tillsammans gjort, att jag uraktlåtit att i utskottet afgifva min reservation mot utskottets beslut, ehuru jag hade en känsla af att detta beslut icke var berättigadt. Efter den debatt, som här förekommit i dag, ber jag att få ansluta mig till det yrkande, som gjorts af den förste talaren, herr Gripenstedt.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Herr talmannen gaf propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till det af herr Gripenstedt under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det under öfverläggningen om konstitutionsutskottets förevarande memorial nr 1 af herr Gripenstedt framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda memorial.

Omröstningen utföll med 119 ja och 75 nej, hvadan kammaren, med afslag å utskottets hemställan, beslutit, att ifrågavarande motion skulle af konstitutionsutskottet behandlas.

§ 7.

Efter föredragning härpå af lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om ändring af 139 § utsökningslagen, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 8.

Om upphäfvande af adelsmäns rätt till särskildt forum i vissa mål.

Vidare föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om upphäfvande af adelsmäns rätt till särskildt forum i vissa mål; och erhölls därvid ordet af

Herr Lindhagen, som yttrade: Lagutskottets framställning i sin motivering är så till vida vilseledande, att utskottet icke har gifvit en riktig skildring af det myckna arbete, som riksförsamlingen har nedlagt på den här lilla frågan. Utskottet börjar med en anmärkning, att Riksdagen vid icke mindre än fyra olika tillfällen för sin del beslutat afskrifva adelns forum privilegiatum. Nu har emellertid justitieombudsmannen också utredt, huru riksens ständer mångfaldiga gånger förut sysslat med denna sak och därvid alla de tre ofrälse stånden varit eniga mot adeln vid en hel del tillfällen. Om man sålunda vill se hela det arbete, som riksförsamlingen nedlagt på denna fråga, så måste man också observera de tillfällen, då frågan varit föremål för riksens ständers behandling. Det är genom en sådan öfverblick, som jag har kommit till det resultatet, att man måste ställa den frågan på sig, om det är rim och reson i, att Riksdagen nära nog ett helt århundrade beslutar, att denna lilla återstod af adelns gamla medeltida privilegier skall afskaffas och detta beslut afslås af en majoritet inom adelsmötet, bestående mestadels af yngre adelsmän, under det att

Om upphäfvande af adelsmäns rätt till särskildt forum i vissa mål. (Forts.)

de äldre ofta nog äro med på att afskaffa adelns forum privilegiatum. Det förefinnes nämligen inom adeln liksom på andra områden nuförtiden ett slags »renässans». Man vill, att den gamla adeln skall växa upp till ny glans, och en af de metoder man använder för detta syfte är att afslå alla slags afprutningar på de gamla rättigheterna. Jag har därför ansett, att Riksdagen till sin motivering, på samma gång den bifaller framställningen om, att Riksdagen och Kungl. Maj:t skola afskaffa forum privilegiatum, bort uttala sig för, att adelns vetorätt eller ännu hellre att adelskapet i sin helhet bör afskaffas.

Emellertid vill jag icke nu föreslå något tillägg till motiveringen, då jag hoppas, att denna sak under riksdagens lopp skall på ett effektivare sätt komma fram genom särskilda motioner, som direkt rikta sig mot 114 § regeringsformen, om hvilken det här är fråga. Med detta uttalande skall äfven jag be att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr vice talmannen, som emellertid öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, lämnade härefter på begäran ordet till

Grefve R. Hamilton, som anförde: Herr talman! Äfven jag ber att få ansluta mig till den åsikten i fråga om de här omdebatterade privilegierna, att de äro föråldrade och ej öfverensstämma med nutida rättsuppfattning och nutida åskådningssätt, och då de tillika måste betecknas såsom en klasslagstiftning, äro de förhatliga och böra undanröjas.

Jag ber också att få uttala min förvåning öfver att ridderskapet och adeln fortfarande håller på dessa privilegier, som icke medföra det ringaste praktiska gagn. De äro visserligen minnen från en förfluten storhetstid, och nutida släkten böra helt naturligt hedra sina fäders minnen. Men ridderskapet och adeln hedrar icke sina fäders minnen genom att stödja sig på deras storverk, utan genom att från ledet kämpa sig till en ställning genom att offra sig för sina medmänniskors och fosterlandets väl.

Jag vågar uttala den förhoppning, att ridderskapet och adeln tar sitt förnuft till fånga och rättar sig efter Riksdagens beslut. Ty ridderskapet och adeln har samma skyldighet som hvarje svensk man och kvinna att böja sig för folkrepresentationens vilja, och gör den icke det, tillkommer det Riksdagen att genom upphäfvande af bestämmelserna i 114 § regeringsformen fråntaga ridderskapet och adeln alla dess rättigheter och således äfven dess vetorätt.

Jag har, herr talman, såsom frågan nu ligger, icke annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande nr 3, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; och

lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring i lagen om stadsplan och tomtindelning.

§ 10.

Efter det herr talmannen nu återtagit ledningen af förhandlingarna, upplästes ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, innefattande inbjudning till Andra kammaren att förena sig med Första kammaren i dess beslut, att ett särskildt utskott, bestående af tjugutvå ledamöter, elfva från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af ej mindre Kungl. Maj:ts nedannämnda propositioner:

1) med förslag till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, lag om vissa arbetstvister, lag om vissa arbetsaftal, lag angående ändrad lydelse af 158 § utsökningslagen samt lag angående ändrad lydelse af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, och

2) angående anslag till arbetsdomstolen;

än äfven de ytterligare framställningar, som kunde komma att af Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudning.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att med anledning af det nyss fattade beslutet kammaren måtte bestämma, att från denna kammare skall utses suppleanter till samma antal som de ordinarie ledamöterna från kammaren.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 11.

På förslag af herr talmannen, som förmälde sig hafva om tiden för valen samrådt med Första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 15 innevarande februari företaga val

af ledamöter och torsdagen den 16 i samma månad val af suppleanter i det af Riksdagen beslutade särskilda utskottet.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Svensson* i Betingetorp	under	5	dagar	fr.	o m.	den	14	februari,
»	*Jonsson* i Hökhult	»	5	»	»	»	»	13	»
»	*Räf*	»	6	»	»	»	»	13	»
»	*Johansson* i Häradsköp	»	4	»	»	»	»	15	»
»	*Johansson* i Möllstorp	»	7	»	»	»	»	15	»
»	*Erlansson*	»	8	»	»	»	»	14	»
»	*Jönsson* i Slätåker	»	4	»	»	»	»	13	»
»	*Persson* i Stallerhult	»	4	»	»	»	»	13	»
»	*Jansson* i Djursätra	»	2	»	»	»	»	14	»
»	*Johanson* i Mossebo	»	4	»	»	»	»	14	» och
»	*Thor*	»	3	»	»	»	»	12	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,51 e. m.

In fidem

Per Cronvall.